

Genuskonstruktion och språkutveckling

Diskursanalys av sex skönlitterära barn- och
ungdomsböcker ur ett feministiskt perspektiv

Karin Arvidson

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för individ, omvärld och lärande

Examensarbete 10 p
Språk och språkutveckling III (40- 60 p)
Höstterminen 2006
Examinator: Magnus Magnusson
Genderconstruction and language development

Genuskonstruktion och språkutveckling

Diskursanalys av sex skönlitterära barn- och ungdomsböcker ur ett feministiskt perspektiv

Karin Arvidson

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att utröna vilka genusnormer som förekommer inom det skoldiskursiva fältet och huruvida skönlitteratur är en del i detta. Utgångspunkten i min uppsats är att genuskodat språk inverkar på flickors och pojkars möjliga språkutveckling och identitetsskapande. De frågor som ställdes var: Uppfyller dessa texter de krav som läroplanen ställer på att ge flickor och pojkar stimulans i den språkliga utvecklingen oberoende av kön, vilka beskrivningar av genus återfinns i de skönlitterära böckerna samt har de i böckerna ingående karaktärerna olika handlingsmöjligheter och egenskaper ur ett genusperspektiv?

Genom en diskursanalys av sex skönlitterära böcker läst av en år 4 har jag utkristalliserat de meningar som beskriver pojk- respektive flickprotagonister. En intervju med läraren gjordes för att ringa in hur dessa elever valt sin litteratur. Resultatet visar hur den skönlitteratur som jag studerade ger en normerande syn på vad flickor respektive pojkar får göra kopplat till de dikotomier som förekommer kring maskulint och feminint beteende. Sammanfattningsvis ser jag ett behov av att lärare aktivt diskuterar litteraturen som läses i skolan med sina elever och problematiserar dessa normer för att inte vissa föreskrifter skall bli dominerande för elevers identitets och subjektsskapande.

Abstract

The main purpose of this essay is to find out what gender models that exist within the school discursive field, and whether fiction books are a part of this.

The basis of my essay is that gender coded language has an impact on the possible development of language and on the creation of an identity for girls and boys.

The questions it aims to answer are: Do these texts comply with the demands of the syllabus when it comes to stimulating the language development for girls and boys irrespective of their sex; how is gender described in the books and do the main characters in the books have different qualities and possibilities of action when looked upon from a gender perspective?

By making a discourse analysis of six literary books read by a 4th grade class I have been able to take out the sentences that describe the female and male main characters. I also interviewed the teacher in order to find out how the students had chosen their books.

The result shows that the books I have studied give a standardizing view of what girls respectively boys are allowed to do in correlation with the dichotomies that exist concerning female and male behaviour. In conclusion I can recognize a necessity for teacher to actively discuss the literature read at school with their students and to question these standards in order to prevent certain directions to dominate when it comes to the creation of identity and subject.

Nyckelord

Diskursanalys, genus, språkutveckling, identitet och subjektsskapande

Sammanfattning

Abstract

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Tidigare forskning	4
1.3 Syfte	5
1.4 Frågeställningar	6
2. Teoretiska utgångspunkter	6
2.1 Diskursbegreppet	6
2.2 Genusteori	7
2.2.1 Den heterosexuella matrisen	8
3. Metod.....	9
3.1 Språkutveckling	11
3.2 Avgränsningar	11
3.3 Objektivitet, validitet och reliabilitet	11
4. Material och tillvägagångssätt	12
5. Disposition	13
6. Skolkontextens genus.....	13
7. Skönlitteratur i klassrummet	14
8. Analys.....	16
8.1 Individuellt genus	16
8.1.1 Brytande konventioner eller återställande av normen?	17
8.2 Symboliskt genus	19
8.2.1. Mannen - den räddande prinsen	19
8.2.2 Kvinnan – den ömma modern	20
8.2.3. Heteronormativitet	22
8.3 Strukturellt genus	23
8.3.1 Utseende	23
9. Slutdiskussion.....	26
Källförteckning	29
Litteratur	29
Internet	30
Bilaga 1. Bokträdets	1
Flickors böcker i bokstavsordning	1
Pojkars böcker i bokstavsordning	2
Bilaga 2.....	1
Intervjuguide	1
Transkription av intervju med läraren	1

Bilaga 3 Böckerna	1
Klaras vintersorg	1
Silverhäxan	1
Bli ihop	1
Kurt och fisken	2
Fem befriar flygarna	2
Trollkarlens ring	2
Bilaga 4 Meningar ur böckerna	1
Silverhäxan	1
Klaras vintersorg	3
Fem befriar flygarna	5
Bli ihop	7
Trollkarlens ring	9
Kurt och fisken	10

1. Inledning

I mitt val av uppsatsämne ville jag arbeta med skönlitteratur eftersom jag själv har ett stort skönlitterärt intresse och som blivande lärare kommer att använda det som arbetsmaterial i skolan. Att lärare använder sig av skönlitteratur i någon mån i klassrummen kan tyckas nog så självklart. Men hur den används, i vilken utsträckning och i vilket syfte, varierar från lärare till lärare. Skälen till att använda skönlitteratur kan vara att utvidga ordförrådet, öka läsförståelsen och få elever att bilda sig en uppfattning om texters olika genrer och uppbyggnader. Det är den mer tekniska läsutvecklingen som då hamnar i fokus. Det kan också vara bildande skäl - man vill föra ett kulturarv vidare, utveckla den empatiska förmågan och förmågan att kunna se saker ur nya perspektiv och ge eleverna tillfälle att få uppleva nya världar.¹ Hur man som lärare än väljer att arbeta med skönlitteratur så anser jag att man måste reflektera över det innehåll som finns i böckerna ur ett vidare perspektiv av språkutveckling, nämligen de språkliga referensramar som texterna levererar i genuskodat språk. Beskrivs flickor respektive pojkar på olika sätt i böckerna och tillskrivs de olika möjliga handlingsrepertoarer i berättelserna? Språkutveckling bör ses ur ett perspektiv där möjliga och omöjliga tolkningsrepertoarer vi som lärare ger eleverna i förhållande till genus blir synliggjorda. Om man som lärare kontinuerligt levererar texter eller låter elever välja texter som ger en traditionell bild av vad en flicka respektive pojke får göra, innebär det i slutändan att eleverna begränsas i den möjliga tolkningsrepertoar de kan anamma för sitt eget subjekt och i sitt identitetsskapande. Detta innebär en begränsning i den tolkning man gör av världen. För mig är språkutvecklingen i skolan en del av en större diskurs om världen och konstruktionen av subjekt. Om det finns språkliga begränsningar i form av förhärskande genusuppfattningar i skönlitteraturen blir denna begränsning enligt mig en del av den större diskursen om genus.

1.1 Bakgrund

Läroplanen förmedlar den syn vi som lärare ska ha vad gäller genusrelaterade frågor. Föreskriften nedan är dock inriktad på det biologiska könet, ("kvinnligt och manligt", "könstillhörighet", "gynnsamma för båda könen" osv.). Jag hade velat se en användning av kategorier som inte härstammar från biologin utan gör ett försök att poängtera det sociala och kulturella, där feminint/maskulint och genus är bättre begrepp. I LPO'94 står:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.²

¹ Se exempelvis Myrberg 2000 s. 52 och s. 64

² LPO 94 s.4

I kursplanen för svenska, framtagen av Skolverket, står:

Språkutveckling innebär att elevernas begreppsvärld vidgas. Alla lärare har ett gemensamt ansvar och måste vara medvetna om språkets betydelse för lärande. Men inom svenskämnet ryms huvudansvaret för elevernas språkliga utveckling, vilket innebär ökad säkerhet att använda språket uttrycksfullt och tydligt i både tal och skrift och ökad förmåga att förstå, uppleva och tillgodogöra sig litteratur. Det ingår i ämnet att beakta genusperspektivet, så att förutsättningarna för utvecklingen av språket i såväl tal som skrift blir gynnsamma för båda könen.³

Detta borde innebära att vi som lärare är skyldiga att motverka traditionella genusstrukturer som kan begränsa elevers handlingsmöjligheter och deras tolkningsrepertoarer, och jag vill påstå att det språk vi levererar via skönlitteratur är en viktig del i detta arbete. Men kursplanen för svenska hänvisar mer till *att* eleverna ska bli goda talare och skribenter inte *hur* det talas eller skrivs om och kring flickor respektive pojkar eller *hur* flickor och pojkar pratar och skriver och vilka konsekvenser det får. Jag anser att kursplanen här missat en viktig genusaspekt, nämligen att skapandet av identitet och subjekt sker diskursivt via språket – ett språk som enligt mig ger flickor och pojkar olika tillgängliga subjektspositioner.

1.2 Tidigare forskning

Jag har valt att ta upp en del av den tidigare forskning som rör studier av skönlitterär text ur ett genusperspektiv. Något som flera forskare konstaterat är att pojkar läser skönlitteratur i mindre utsträckning än flickor.⁴ Samtidigt konstateras att manliga huvudpersoner och författare dominerar i barnlitteratur, så det är inte en fråga om avsaknad av identifikation som gör att pojkar läser mindre.⁵ Gunilla Molloy beskriver hur ämnet svenska och i synnerhet att läsa skönlitteratur är ett klassiskt ”kvinnligt” ämne. Det är inte ”killigt” att läsa, som det visat sig att elever i hennes undersökning *Läraren Litteraturen Eleven* anser.⁶ I sin empiriska undersökning stötte Molloy på både pojkar och flickor som avvisade de flickor som var handlingskraftiga och självständiga i den skönlitteratur de läste. Detta tror Molloy beror på att det inte stämmer överens med elevernas egna föreställningar om vad som är feminint/maskulint vilket gör att karaktärerna inte framstår som trovärdiga. Molloy anser därför att det inte räcker med att få in fler kraftfulla kvinnor i skönlitteraturen som läses i skolan utan man behöver föra en öppen diskussion kring ”könsbeskrivningarna i böckerna” och elevernas egna uppfattningar om genus.⁷

³ Skolverket: *Svenska – kursplan* under rubrik ”Ämnets karaktär och uppbyggnad”

⁴ Brodow & Rininsland 2005 s.109

⁵ Kåreland 2005 s.25

⁶ Molloy 2002 s. 21 och 322

⁷ Ibid 2002 s.321

Lena Kårelands verk *Modig och stark – eller ligga lågt*⁸ beskriver gestaltning av flickor och pojkar, män och kvinnor i skönlitteratur i förskola och upp till år nio. Kåreland har liksom jag som utgångspunkt att ”varje samhälle bygger på en genusordning, ett mer eller mindre tydligt mönster mellan kvinnligt och manligt, mellan sysslor och beteenden som kopplas till kvinnor respektive män. Det manliga är som framgått vanligen överordnat det kvinnliga och värderas högre”.⁹ Hon beskriver hur pojkar tenderar att ta avstånd från boken och läsandet då detta är ett traditionellt feminint ämne i syfte att markera sin könsidentitet. ”Det framgår att barn redan i skolans lägre klasser är måna om att bevaka könsgrensarna och i hög grad styrs av stereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt.”¹⁰ I inledningen tar Kåreland också upp hur pojkar och flickor tenderar att läsa böcker där protagonisten (huvudpersonen) är av samma biologiska kön som läsaren. Framförallt gäller detta pojkar som främst vill läsa om pojkar.¹¹

Marika Andraes beskriver skönlitteraturen som en del i könskonstitueringen i vårt samhälle. Till skillnad från Kåreland och Molloy har Andraes inte forskat kring skolmiljö och läsning. Hon har studerat böcker för ungdomar utgivna av B. Wahlströms 1914-1944 och ville med detta se hur gamla och nya uppfattningar om könsnormer uttrycks i dessa böcker. Hon beskriver hur huvudpersonernas handlingar i dessa skönlitterära böcker i slutändan innebär en ”heterosexuell karriär” för flickorna och äventyr, makt och handling för pojkarna.¹² Poängen är att de möjligheter som vi får via omvärlden, och då även via böcker vi läser, i språk och handlingar genom sin upprepning av vissa konventioner påverkar hur vi uppfattar genus.

1.3 Syfte

Utgångspunkten i min uppsats är att genuskodat språk inverkar på flickors och pojkars möjliga språkutveckling och identitetsskapande. Syftet med denna uppsats är att utröna vilka genusnormer som förekommer inom det skoldiskursiva fältet och huruvida skönlitteratur är en del i detta.

⁸ Kåreland 2005

⁹ Ibid s. 10-11

¹⁰ Ibid s. 18

¹¹ Ibid s. 16

¹² Andrae 2001 s.243-249

1.4 Frågeställningar

1. Uppfyller dessa texter de krav som läroplanen ställer på att ge flickor och pojkar stimulans i den språkliga utvecklingen oberoende av kön?
2. Vilka beskrivningar av genus återfinns i de skönlitterära böckerna?
3. Har de i böckerna ingående karaktärerna olika handlingsmöjligheter och egenskaper ur ett genusperspektiv?

2. Teoretiska utgångspunkter

2.1 Diskursbegreppet

För att läsa in mig på diskursteori har jag läst Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys, som teori och metod*. Författarna beskriver tre olika angreppssätt inom diskursanalysen. Jag har valt att gå närmare in på det de kallar ”diskursteori”. Jag ansluter mig således till bland andra Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, som ser alla sociala fenomen som skapade och skapande av diskurs(sammanhang).¹³ Diskursteorin har sin utgångspunkt i socialkonstruktivism och poststrukturalistisk språkteori, vilket innebär att det är genom språket vi får vårt tillträde till verkligheten och att den fysiska världen får betydelse först genom diskurs. Språket speglar alltså inte vår omgivning neutralt, utan är också en aktiv del i forandet av den.¹⁴ Språk och handling vävs ihop i det diskursiva fältet.

Det är svårt att inte nämna Foucault i en diskussion om diskursteori, då han har varit central för begreppets utformning. Bergström & Boréus beskriver Foucaults syn på subjekt, en syn som jag delar: ”Foucault rymmer inom en tradition som alltsedan Freud avvisat tanken på ett enhetligt och självständigt subjekt, en förutsättning för att uppfatta aktörer som autonoma, förnuftiga och självstyrande. Istället talas, som tidigare nämndes, om subjektspositioner, dvs. individer och organisationer ses i högre grad inom ramar som skapas i diskursen, vilket innebär att handlingsutrymmet inte alls är så fritt. Dessa diskursivt skapade positioner bestämmer i sin tur utrymmet för subjektets handlingsmöjligheter”.¹⁵

Som utgångspunkt menar jag att vi är på olika sätt i olika sammanhang. Jag är inte samma person med mina vänner privat som jag är med exempelvis arbetskamrater, dvs.

¹³ Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 40

¹⁴ Ibid s. 7

¹⁵ Bergström & Boréus 2005 s. 312

jag har olika subjektspositioner beroende av diskurs. Jag formas efter den diskurs jag befinner mig i. Jag är dock alltid kvinna, från en specifik klass med en viss etnicitet och konstitueras därefter. I detta fall är det diskursiva *fältet* grundskolan. Genusdiskursen här innefattar alla föreskrifter som det innebär att konstrueras in i antingen feminint eller maskulint genus i skolmiljön, alltså i interaktionen mellan lärare och elever, elever och elever och all den text som levereras (text ska här ses i en vidare benämning än enbart skrift inkluderande även bilder, etermedier o dyl). Min diskussion om genus i skolan kommer främst att innefatta tidigare forskning om samtalskontext kopplat till genuskodat språk i klassrum och via de texter jag studerat vill jag utvärdera om genuskodat språk existerar i skönlitteratur. Skapandet av identitet och konstituering av genus kan dock inte tas ifrån den större kontexten där samhället i stort påverkar kontexten även inom ramen för skolan. Då jag som blivande lärare vill undersöka skönlitteratur ur ett språkutvecklingsperspektiv, anser jag det fruktbart att ta avstamp utifrån diskursteorins syn på subjekt och ”verklighet”. Grundsynen innefattar att den yttre verkligheten inte har en slutgiltig beskrivning och att detta i sin tur innebär att både verklighet och vilka vi är – våra subjekt – aldrig är fastställda eller konstanta. Allt ingår i diskurser och dessa är kontingenta, det vill säga föränderliga.¹⁶ Med andra ord att konstrueras som kvinna idag innebär en annan position än vad hon tillskrevs för hundra år sedan (se genusteori 2.2). De böcker jag analyserar är fiktiva. Många litteraturforskare menar att det finns en avspiegling av den så kallade verkligheten och samtidigt i skönlitteraturen och har således en mimetisk syn på personerna i böckerna.¹⁷ Framförallt ser jag texterna i böckerna som ytterligare en förlängning av hur begreppen ”kvinna” respektive ”man” beskrivs och fastställs som begrepp med vissa tillhörande egenskaper.

2.2 Genusteori

Utgångspunkten i min uppsats är att det råder en över- och underordning i samhället, där män är överordnade kvinnor. Det rådande genussystemet tilldelar kvinnor vissa positioner och män andra. Detta genussystem innefattar vissa språkliga diskursiva föreställningar som ställer man/kvinna och maskulin/feminin som motsatspar – **dikotomier** - där män är den aktiva, konkurrensinriktade tävlingsmänniskan och kvinnor de passiva, omhändertagande och inväntande.¹⁸ Här finns alltså en maktaspekt där mannen är norm, den könlöse, kvinnan avvikaren och könet.¹⁹ Att barn och elever socialiseras in i ett visst tänkande om genus i skolan är tydligt enligt exempelvis Lena Kåreland.²⁰ Gränserna för vad som betraktas som kvinnligt respektive manligt förändras över tid. Läroplanen är vag men tar ändå upp vad gäller vår uppgift som lärare angående genus (se bakgrund). Det är ur detta perspektiv studier av all text som förekommer i skolan blir viktigt då språkets begränsningar är kopplat till genus. Man förlorar i makt då man positioneras och konstitueras som kvinna och förlorar även i möjlig

¹⁶ Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 33

¹⁷ Se exempelvis Andrae 2001 s.18 och 19

¹⁸ Ambjörnsson 2006 s. 111

¹⁹ Se exempelvis Wendt Höjer & Åse 2001 s. 8 och Butler 1996 s.150 och Hirman 2001 s. 69-71

²⁰ Kåreland 2005 s. 10

tolkningsrepertoar när man blir könad som antingen man eller kvinna.²¹ Lena Kåreland beskriver detta: ”I linje med ett tänkande influerat av postmodernismen kan barn ses som aktörer med möjlighet att inta olika positioner både inom och utanför gällande genussystem. Men deras agerande och deras situation beror i hög grad på vilka positioner som erbjuds dem av omvärlden”.²² Det är inte *en* beskrivning av kvinnan som ger detta begrepps innebörd, utan det är den ständiga **upprepningen** av dessa föreskrifter som gör genus så övertygande och ger den legitimitet.²³

2.2.1 Den heterosexuella matrisen

Begreppet genus har trots sin utgångspunkt i det sociala tenderat att stagnera i traditionella föreställningar kopplat till biologiskt kön. I boken *Gender Trouble* diskuterar Judith Butler begreppet genus och hur det har blivit ett sätt för hegemonin att upprätthållas snarare än tvärtom: ”When the relevant ‘culture’ that ‘constructs’ gender is understood in terms of such a law or set of laws, then it seems that gender is as determined and fixed as it was under the biology-is-destiny formulation. In such a case, not biology, but culture, becomes destiny”.²⁴ (Med ”laws” ovan menar Butler exempelvis att kvinnor beskrivs som passiva osv.).

Butler menar att våra idéer om biologiskt kön inte går att särskilja från föreställningar kopplade till det sociala könet då dessa blir sammanflätade. Fanny Ambjörnsson²⁵ beskriver Butlers begrepp **heterosexuell matris** genom dessa punkter:

- De enda positioner som står oss till buds är kvinna eller man
- Dessa positioner ställs i motsats till varandra, kroppsligt och beteendemässigt
- Att de samtidigt förväntas åtrå, begära och ha sex med varandra

Alltså att man som kvinna inte bara ska ha de kroppsliga attiraljer som kategoriseras som en kvinnokropp utan också uppträda enligt de föreskrifter som existerar för att feminiseras. Man ska då även åtrå det motsatta könet. Endast då blir en person en riktig kvinna.²⁶

Trots att grundsynen bidrar till ett tänkande i biologiskt kön kommer jag nedan att tala om kategorierna pojke och flicka och om genus för att kunna besvara mina frågeställningar och för att synliggöra strukturer. Men detta är alltså inte helt okomplicerat i mina ögon.

²¹ Se exempelvis Gemzöe 2002 s. 76-93

²² Ibid 2005 s. 11 och 12

²³ Ambjörnsson 2006 s. 13

²⁴ Butler 1999 sid. 12

²⁵ Ambjörnsson 2006 s.113

²⁶ Ibid s. 113

3. Metod

När val av ämne var gjort stod det rätt klart att jag ska göra en form av kvalitativ textanalys och för att ge en fördjupad bild av elevernas bokval en intervju av klassläraren. Jag kommer nedan att beskriva textanalysen och min metod av den. Efter att ha läst Bergström & Boréus *Textens mening och makt* fastnade jag för diskursanalys. Jag har fördjupat mig i analysmetoden genom att läsa Winther Jørgensen & Phillips *Diskursanalys, som teori och metod*. Författarna poängterar att detta är en tvärvetenskaplig ansats och att det inte finns en solklar utstakad väg att gå när man genomför en diskursanalys, då detta görs på så olika områden. Winther Jørgensen & Phillips rekommenderar att man ska anpassa verktygen till det aktuella problemet.²⁷ I mitt fall studerar jag exempelvis inte ett begrepps historiska utveckling (som Foucault gjorde i tex. *Vansinnets Historia*) utan gör en intertextuell studie där jag ställer dessa texter mot varandra för att se om det finns (o)liknande mönster i beskrivningarna av protagonisterna (huvudpersonerna) och bipersonerna i texterna. Jag gör en textanalys av skönlitteraturen jag läst, där jag tar ut de delar ur texten där författaren beskriver protagonisterna och bipersonerna i böckerna, utseendemässigt, deras handlingar och vilka egenskaper de tillskrivs. Detta med syftet att se om det finns genus i språket och händelserna i förhållande till det biologiska kön personerna i böckerna tillskrivits. Rent praktiskt har jag läst igenom skönlitteraturen för att utkristallisera de textstycken som antingen tar upp beskrivningar av personernas egenskaper eller utseende samt vilka handlingar personerna i boken får göra.

För att lättare kunna strukturera upp ett analytiskt schema använder jag mig av Sandra Hardings²⁸ uppdelning av genus. Harding pratar om tre skilda processer då genus konstrueras, den strukturella nivån, den individuella nivån och den symboliska nivån. Enligt Harding är dessa tre *alltid knutna till varandra*, men förändras över tid.

- *Strukturellt genus* handlar om arbetets organisering och uppdelning. Exempelvis är yrken som sjuksköterska, förskollärare osv. idag feminiserade, vilket innebär lägre status och lägre lön. I skolan handlar det om uppdelningen mellan ämnen i feminint och maskulint, samt att ju högre upp i ålder desto fler manliga lärare och chefer.
- *Individuellt genus* vill påvisa den socialt konstruerade individen.
- *Symboliskt genus* står för den uppdelning i två biologiska kön och det sociala genuset som två dikotomier.

²⁷ Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 10

²⁸ Harding 1986 s. 52-58

Ur dessa tre processer har Moira von Wright i sin undersökning *Genus och text När kan man tala om jämställdhet i fysikläromedel*²⁹, tagit ut flera frågeställningar att använda i sin läsning av fysikläromedel. Ur dessa fick jag idéer och tog fram följande till min analys:

- **Strukturellt genus:** Jag använder detta i slutdiskussionen om skoldiskursfältets genuskurs. I textanalysen blir det den rubrik som tar upp vilka strukturer texten visar på. Vilka värderar den och uppmuntrar den till?
- **Individuellt genus:** Erbjuder dessa texter alternativa sådana eller ger dessa en förstärkt feminisering/maskulinisering kopplat till biologiskt kön av gestalterna i böckerna.
- **Symboliskt genus:** Här diskuterar jag en del av de dikotomier som förekommer.

Min analys delas in i huvudrubrikerna symboliskt genus, strukturellt genus och individuellt genus, med underrubriker som tar upp de olika genuskurser jag kunnat utläsa ur texterna.

För att ytterligare kunna ifrågasätta en hegemonisk uppfattning om genuskoder har jag valt att använda Wolfgang Isters begrepp ”gapfilling”³⁰ för att beskriva de luckor som författaren lämnar därhän. Dessa luckor eller tomrum kräver att läsaren själv fyller i underliggande mening för att berättelsen och beskrivningen i boken ska bli begriplig.³¹ Det är alltså underliggande tankegångar som inte är utskrivna där läsaren själv tolkar in betydelser för att texten ska bli logisk. Dessa tomrum är ofta ett stilistiskt verktyg författaren använder sig av. Jag kommer alltså att använda mig av det som analytiskt redskap i ifrågasättandet av textens genuskonstruktioner. Beroende på om ens egen allmänna tolkningsrepertoar och ens egen tidigare litterära repertoar stämmer överens med författarens blir dessa egna ifyllningar mer eller mindre tydliga och enkla att utföra, enligt mig. Ur ett diskursteoretiskt perspektiv blir detta då intressant att studera oavsett tolkningsrepertoar. För att synliggöra det som anses självklart krävs att man läser med nya ögon och förundras över annars intränade självklara uppfattningar. Ur ett feministiskt perspektiv blir detta intressant att använda på de beskrivningar som tillämpas i texterna på protagonisternas tillskrivna genus. Jag antog detta perspektiv i mitt läsande i syfte att försöka ifrågasätta annars givna ”i förbifarten” passerade värderingar.

Beroende på textens utformning och hur lång den är, studerar jag antingen hela böcker eller ett kapitel i början, mitten och slutet. Val av kapitel kommer sig av att det främst är historiemönstret och *handlingarna/egenskaperna* huvudpersonerna begår/har/får i böckerna jag ska analysera. Detta gör det rimligt att studera början, mitt och slut. Jag har innan valet av kapitel läst igenom hela böckerna. Analysen av materialet har en diskursteoretisk och genusteoretisk utgångspunkt.

²⁹ Von Wright 1998 s. 11

³⁰ Molloy 2002 s. 56

³¹ Ibid. s. 57

För att ringa in elevernas läsning av skönlitteratur i det skoldiskursivafältet har jag även intervjuat klassläraren (se punkt 7). Jag gjorde en semistrukturerad intervju. Intervjuguide och transkription av intervjun finns som bilagor (se bilaga 2).

3.1 Språkutveckling

Ur ett pedagogiskt perspektiv kan språkutveckling traditionellt ses i förhållande till kunskaper i att läsa, skriva och tala. Jag väljer att även se den sociala utvecklingen som en del av språkutvecklingen, den metakognitiva nivån. Men även tvärtom, språkutvecklingen som en del av den sociala utvecklingen. Det språkutvecklingsperspektiv denna uppsats kommer att anamma är således fokuserat på om det levereras genusseparata språkliga möjligheter för elever att utvecklas. Det finns enligt min erfarenhet få som skrivit om genuskonstituering via skönlitteratur ur ett språkutvecklingsperspektiv, men med stöd av diskursteorins syn på språk och identitet anser jag detta fruktbart.

3.2 Avgränsningar

Jag har valt att inte genomföra någon receptionsforskning eftersom eleverna läste dessa böcker för ett halvår sedan. De har således svårt att minnas handling och de tankar de då hade kring texterna. Annars hade detta sätt varit användbart för att ytterligare ringa in kontexten kring texterna.

3.3 Objektivitet, validitet och reliabilitet

Då jag anammat en diskursteoretisk syn på verkligheten vore det märkligt om jag påstod att det finns en objektiv sanning om den. Delvis förändras denna över tid, den är styrd av den diskurs man befinner sig i och den är styrd av vem det är som betraktar den. Som titeln på uppsatsen tydligt säger är jag feminist och mitt namn som står där visar på att jag är kvinna. Detta påverkar min läsning av texten. Därför är det viktigt att texten blir så genomskinlig som möjligt. Det ska vara lätt att se mina analyser av texterna. Därför tar jag med alla de meningar jag utkristalliserat som en bilaga (se bilaga 4). De meningar jag har analyserat djupare skrivs också ut i analysdelen för att läsaren lättare ska följa mina tankegångar. Detta höjer i sin del den externa reliabiliteten, det blir tydligare att kunna se exakt hur jag har gjort. Från en sådan liten undersökning som jag gör kan generella slutsatser vara mindre lätta att göra, men validiteten i uppsatsen höjs genom ett nära förhållande till tidigare forskning och teori.³² För den som vill finns även en kort beskrivning av innehållet i böckerna med som en bilaga (se bilaga 3).

³² Detta begrepp och definitionen av det är hämtat från Bryman *Samhällsvetenskapliga metoder* 2001. Författaren beskriver LeCompte & Goetz (1982) och Kirk & Millers (1986) definitioner av extern validitet och reliabilitet, vilka jag har använt.

4. Material och tillvägagångssätt

Då jag vill studera barnlitteratur som förekommer i klassrum, måste jag på något sätt få fram faktisk litteratur som elever har läst i skolan. Jag har därför tagit del av vad en år 4 har läst under en termin. Klassen i fråga består av 6 flickor och 13 pojkar. Under våren 2006 har eleverna, efter att ha presenterat den bok de läst muntligt inför klassen, satt upp ett "löv" på ett "bokträd" i klassrummet, där författare, titel och vem som har läst boken står. Jag har fotograferat detta bokträd och därefter sorterat boklöv för boklöv, elev för elev, vilka böcker de läst. Utifrån dessa uppgifter kunde jag ta ut vilka böcker som flest flickor och pojkar läst. Då dessa visade sig skilja sig åt mellan flickor och pojkar har jag tagit ut de 3 böcker som flest flickor, respektive de 3 böcker som flest pojkar har läst, detta för att korrigera för flickornas underrepresentation (se bilaga 1). Fördelningen mellan personerna beträffande hur många böcker de läst var självklart olika beroende på lästakt och läsintresse och hur svår text de valt. Jag har valt att studera de titlar flest har läst och inte den författare eller de författare som förekommit mest. De titlar som flest flickor läst var: Enid Blyton: *Fem befriar flygarna* (2 personer hade läst denna), Pia Hagmar: *Klaras vintersorg* (2 personer) och Ewa Christina Johansson: *Silverhäxan* (2 personer). Bland pojkarna var de mest lästa titlarna: Erlend Loe: *Kurt och fisken* (4 personer), Carol Gaskin: *Trollkarlens ring* (3 personer) samt Thomas Halling: *Bli ihop* (3 personer). Att konstatera av de titlar jag fick fram är att flera av böckerna är översättningar, men eftersom jag inte ska studera böckernas kontext utan *den text eleverna faktiskt mött* anser jag inte att det är ett problem. Jag kommer också att göra det antagandet att det är samma utgåvor barnen mött, då de ofta tar över böcker ifrån varandra. Exempelvis finns flera utgåvor av Enid Blyton, *Fem befriar flygarna*, men just denna bok råkar jag veta lästes av två flickor som är nära vänner, vilket gör det troligt att de lånat boken efter varandra. Som tidigare nämnts är vad som anses vara feminint respektive maskulint genus precis som andra begrepp historiskt betingat och föränderligt. Att då göra en textanalys av äldre litteratur som denna bok gör att de genusstrukturer som framkommer torde vara präglade av sin samtid. Det är dock mitt val att studera de böcker som flest personer har läst i denna klass då det enligt mig påverkar vår bild av genusstrukturer i lika hög grad som en nyproducerad text. Uppenbarligen läser elever fortfarande denna typ av bok. Om dessa elever läser den med historieglassögon eller inte är mindre relevant om de inte tar avstånd ifrån de beskrivningar som görs av personerna och anser dem vara åldersstigna. Det hade varit intressant att få ta del av deras läsning, men det är texten jag studerar i denna uppsats.

5. Disposition

Jag kommer nedan att ta upp tidigare forskning som knyter an till genusfrågor i klassrum för att ringa in genuskontexten i skolan i ett större perspektiv än enbart skönlitteratur. Därefter beskriver jag resultatet av intervjun med läraren under rubriken *skönlitteratur i klassrum*. Då dessa avsnitt sätter min analys, som kommer därefter, i en kontext anser jag denna disposition vara i sin rätt. Efter analysen för jag en avslutande diskussion.

6. Skolkontextens genus

Det finns relativt lite forskning om genuskontexten i skolmiljön, men en sammanställning av ett tjugotal undersökningar finns i Elisabet Öhrns text *Könsmönster i förändring? – en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Äldre forskning har påvisat hur flickor har en underordnad roll vad gäller talutrymme i klassrummet. Detta beskrevs som 2/3-regeln där läraren talar 2/3 av allt talutrymme och pojkarna 2/3 av återstående tid. Denna undersökning pekar också på att flickor följer den så kallade ”dolda läroplanen” i större utsträckning än pojkar, dvs. räcka upp handen, kontrollera sig verbalt osv.³³ Öhrn tar upp nyare forskning som både visar på liknande tendenser men med en tydlig modifikation – att det beror på kontext, exempelvis vilken klassbakgrund man har och vilket skolämne det gäller.³⁴

Öhrn tar upp Källers resultat där han såg olika tekniker för att skapa övertag i interaktionen mellan flickor och pojkar. Pojkarna tenderade att tydligare behöva avgränsa sig och nedvärdera flickor. En annan undersökning visade på att flickorna blev extralärare och placerades vid stökiga pojkar, där pojkarna inte följde de konventioner som fanns i klassen. Även dessa pojkar hade en tendens att förlöjliga och tysta ner flickornas inlägg.³⁵ Elisabet Öhrns egen undersökning visade på att pojkarna hade mer kontakt med läraren i fem av de sju grupper som undersöktes. Detta kunde hon då se berodde på vilket ämne det undervisades i där de två grupperna där flickor tenderade få mer kontakt med läraren var under samhällsorienterad undervisning och språk. Dessa flickor ansågs däremot av klasslärare som ”en maffia” som var jobbigare att ha att göra med än verbala pojkar.³⁶ Ett sista exempel som Öhrn tar upp inom svensk forskning pekar också på att ”mönstret från tidigare forskning med pojkar som tar mest fysisk och verbal plats visade sig också i den här klassen men att det inte alltid var så och framförallt inte gällde alla pojkar.”³⁷ Som en sammanfattning är det enligt

³³ Einarsson, 1983

³⁴ Öhrn, 2002, s. 18

³⁵ Ibid s.19

³⁶ Ibid s.20

³⁷ Ibid s. 23

dessa undersökningar en verbal dominans bland pojkar i klassrummet, men att detta beror på i vilka ämnen, vilken klassbakgrund eleven i fråga har (flickor från medelklass visade sig få fler frågor än flickor från arbetarklass) och att detta inte gäller alla elever. Flera studier visar också att flickor inte bara underordnar sig utan konfronterar sina villkor och kollektivt försöker vidga sitt handlingsutrymme.³⁸ Det är däremot fortfarande så att lärare anser dessa flickor som jobbigare än pojkar med samma tendenser.

7. Skönlitteratur i klassrummet

Då jag inte kommer att bedriva någon receptionsforskning utan endast göra textanalys av skönlitteratur, blir elevernas kontext just intressant ur perspektivet *hur* de väljer just dessa böcker och i vilket sammanhang läsning av dessa förekommer. Eleverna i denna klass har inte tillgång till skönlitterära böcker i skolan, då skolbiblioteket för tillfället är nerlagt. De går således i gemensam trupp ner till folkbiblioteket med jämna mellanrum. Barnen får välja fritt från bibliotekets utbud. Utbudet är ganska stort med både nyutgiven och äldre litteratur. Efter det att barnen läst boken de lånat ska de dels recensera den skriftligt och sedan berätta muntligt för varandra om innehållet i böckerna. Detta innebär att det inte bara är elevens eget val i biblioteket och bibliotekariens inspiration som påverkar valet av bok, utan även elevernas inspiration av vad kamraterna läst. Klassläraren tror att det är främst via varandra eleverna inspireras:

L: Jag tror att de har fått mycket tips av varandra. Och blivit sugna, det är det som lite har varit idén. Att de har inspirerat varandra till att pröva nya författare. Bibliotek till viss del, vi hade lite bokprat där hon berättade lite handlingen. Men det var bara vid ett tillfälle, så det är inte avgörande för deras val. Men det har varit mycket, äventyr och spänning och historiska böcker. Det som varit härligt är att det har varit mycket respekt kring valet av böcker. En del har ju faktiskt läst väldigt enkla böcker, för det har ju varit där de befinner sig i sin läsutveckling. Och de har lyssnat intresserat ändå, trots att det kanske är en liten vovve på äventyr. Så där har de varit jätteduktiga. Det har gjort att det har inte känts skämmigt att redovisa enkla böcker. Allt ifrån sagan om ringen till enkla böcker. Även föräldrar påverkar i köp av bok. Vi gick ju till biblioteket tillsammans i våras. Jag påverkar inte deras bokval i någon större utsträckning.

Läraren har inte några ”boksamtal”³⁹ eller frågor kopplade till läsningen för eleverna. Detta är annars ett sätt att få eleverna att prata om innehållet i böckerna. På frågan om klassläraren ser någon skillnad mellan flickor och pojkars val av bok svarar hon följande:

En klick tjejer som läser hästböcker, och äventyr kring det. Sen finns det de författare som alla läser – typ Trenter. Äventyr och spänning och ungdomar går hem hos alla. Och en del killar kanske har läst lite fotbollsböcker – å han med de magiska skorna och så. Dom är inte som man tror längre killarna

³⁸ Ibid. s. 28-29

³⁹ Exempelvis Chambers 1993

[angående bli ihop, min markering] de läser ju även Adam och Eva och så i den här åldern. Kurt och fisken var ju lite skojig, den läste ju nästan allihopa - lättläst.

Det hon ser är att vissa flickor läser hästböcker där en del pojkar läser fotbollsböcker. Om man tittar på "bokträdslistan" är det endast två pojkar som läst Bent Faurby, *Fotbollsvänner* vilket är den enda fotbollsboken på listan. Hästbokslistan är dock längre bland flickorna, framförallt beroende på en flicka som läst alla i en serie. Däremot läser båda könen deckare och ungdomsrelationsböcker vilket läraren uppmärksammat. Ett uppmärksammat fenomen är att barn visar viss tendens till att välja bok efter författarens kön.⁴⁰ Denna trend kan man utläsa även i dessa elevers bokval där flickorna har läst 22 olika författare och endast 7 av dessa är skrivna av en man (31 %). Pojkarna har läst betydligt fler böcker skrivna av män. Av 42 lästa författare är 23 av dessa skrivna av män (54 %).

Det är även värt att notera att trots att flickor och pojkar läst samma författare tenderar de att inte läsa samma titlar. Exempelvis har både flickor och pojkar läst Laura Trenter, Sören Olsson och Anders Jacobsson samt Martin Widmark. Av Laura Trenter har flickorna läst fyra olika titlar och pojkarna två där endast en är läst av både flickor och pojkar – *Snögrottan*. Sören Olsson och Anders Jacobssons Sune-böcker följer samma mönster. Här har eleverna läst sammanlagt sex titlar men endast en av dessa är läst av både pojkar och flickor – *Sunes hemligheter*. För att synliggöra detta mönster ytterligare kan nämnas att eleverna har läst tre titlar av Martin Widmark där flickorna läst en (*Antikvariet blåspegeln*) och pojkarna två helt andra (*Tidningsmysteriet* och *Cirkusmysteriet*). Detta tyder enligt mig på att valet av bok är könat på ett annat plan än bara författarens kön och protagonistens kön. Barnen tenderar alltså att också välja bok efter vad klasskamraterna har läst, och då väljer de den titel som *de eleverna av samma tillskrivna genus har läst*. Deras muntliga presentation av böckerna verkar således vara av stor vikt för val av bok.

⁴⁰ Se exempelvis Andrae 2001 s. 40-41

8. Analys

Nedan beskriver jag kort hur de böcker jag har läst är uppbyggda så att det blir enklare att följa med i min analys.

Flickorna läste: *Silverhäxan*⁴¹, *Fem befriar flygarna*⁴² samt *Klaras vintersorg*⁴³. *Silverhäxan* är skriven i jag-form där My är protagonisten. Boken är skriven i kapitelform och är av deckartyp med mystiska inslag. Jag har studerat kapitel 1, 4 och 6 och avslutningen. *Fem befriar flygarna* använder sig av de fyra ungdomarna i boken som fokalisatorer – det är via deras ögon berättelsen förs framåt. Det är en deckarbok med äventyrsinslag. Jag har studerat kapitlen ”Första natten – och ett mystiskt besök”, ”Fru Jansson – en spindel – och en damm” och ”Nattlig utflykt” mer ingående. *Klaras vintersorg* är skriven i jag-form där Klara är protagonist och fokalisator. Den innehåller vardagsrealism och är av genren hästbok. Jag har studerat kapitel 1, 7 och 12.

De böcker som pojarna läst var: *Kurt och fisken*⁴⁴, *Trollkarlens ring*⁴⁵ och *Bli ihop*⁴⁶. I *Kurt och fisken* är familjen fokalisatorer. Berättelsen förs framåt via Kurt som är gift med Inge-Lise samt barnen Helena, Lill-Kurt och Bud. Hela boken är med i min analys. Författaren Erlen Loe använder kontinuerligt en ironisk ton i sitt skrivande. *Trollkarlens ring* är skriven i direkt tilltal till läsaren där författaren skriver i ”duformat”: ”Aldrig förr har du sett”, ”Du är trött och vill vila” osv. Den är uppdelad så att den som läser boken själv får välja fortsättningen vid jämna mellanrum ”vågar du slå till dvärgen gå till sid.14”. Jag har studerat kapitel ett som är gemensamt för alla följande handlingar och de två slut som flest berättelser mynnar ut i. Slutligen är *Bli ihop* skriven i jagform där det är Kalle som är bokens protagonist. Hela boken är med i min undersökning.

8.1 Individuellt genus

Under denna rubrik tänker jag ta upp de egenskaper eller handlingar som strider emot en klassisk syn på maskulint och feminint genus kopplat till biologiskt kön. Alltså de gestalter i böckerna som antar en annan roll än vad deras biologiska kön vanligtvis föreskrivs. Detta för att se om texterna ger alternativa möjligheter för gestalterna i böckerna att handla där dessa godtas, eller om de tar avstånd ifrån dessa.

⁴¹ Johansson 2003

⁴² Blyton 1995

⁴³ Hagmar 2000

⁴⁴ Loe 2002

⁴⁵ Gaskin 2005

⁴⁶ Halling 2005

8.1.1 Brytande konventioner eller återställande av normen?

Den enda flickan i böckerna som tar avstånd ifrån de föreskrifter som finns kopplade till feminint genus anser jag är George i *Fem befriar flygarna*. Hon vill gärna bli kodad som pojke.

Han nickade åt de fyra kusinerna. "Tre pojkar och en flicka, konstaterade han. Ni ser ju trevliga ut. Ni är nog inte såna som skräpar ner i naturen och gör upp eldar." "Aldrig, sa George som var förtjust över att han trodde att hon var en pojke. Det fanns ingenting hon gillade mer!"(40)

Det framgår inte av citatet varför George blir förtjust över att bli kodad som pojke, men i berättelsen tar hon avstånd ifrån de egenskaper en flicka tillskrivs. Det handlar ofta om att det indirekt eller direkt blir hämmande för flickorna då de inte får följa med på vissa äventyr eller får ha vissa intressen (se nedan). De fyra barnen i femböckerna hamnar alltid i något slags äventyr. Det som klassiskt sett är hänvisat till pojkar borde då vara någonting som hela kompisallskapet får ta del av. Riktigt så är det inte i denna bok. George försöker gång på gång att inte tillskrivas vissa egenskaper på grund av att hon är flicka genom att vilja göra saker som traditionellt sätt är maskulint kodat. Det är vissa saker som man som flicka enligt boken ska göra respektive inte göra och det finns även de egenskaper man bör ha. Exempelvis hävdar George att hon, precis som pojkarna i boken, inte är rädd för spindlar.

Medan Anne och George var borta i skafferiet passade han på att sätta fast spindeln i slånärssnåret med en tunn nylåntråd. Dick flinade. "Vänta bara tills Anne får syn på den här, sa han. George säger alltid att hon inte är rädd för spindlar, men den här ser verkligen ruskig ut." Anne märkte ingenting förrän hon började med jordgubbarna och grädden, som de fått av Tobys mamma. Då plötsligt upptäckte hon spindeln som vajade sakta i vinden rakt över huvudet på George. "Ii, skrek hon. Ooo! Akta dig! Det hänger en jättespindel över huvudet på dig, George!" "Va, är George rädd för spindlar? Frågade Toby genast. Typiskt tjejer!" George blängde på honom. "Jag är inte ett dugg rädd för spindlar, sa hon kallt." "Det var tur, sa Toby." "George! Rör dig inte! Skrek Anne." Hon var nära att välta ut jordgubbarna, så rädd var hon. "Den är nästan nere i huvudet på dig" [...]George kunde inte låta bli att titta upp. Men när hon fick syn på den stora otäcka spindeln som hängde precis ovanför henne, flög hon upp med en faslig fart [...] "Va! Är den tam? Utbrast Anne." "Javisst, sa Toby och stoppade försiktigt ner den i fickan." George var eldröd i ansiktet. (50)

Flera forskare hävdar att identitetsskapandet är starkt präglad av genusidentiteten. Även skönlitteraturen blir "genusimpregnerad", som Molloy beskriver det.⁴⁷ Att skilja på feminint och maskulint beteende blir då viktigt framförallt i de lägre åldrarna. Här kan man se att pojkgestalten Toby inte kan godta att George inte är rädd för insekter, vilket stör genusordningen. Därför återställs denna genom Tobys handling. Att flickor dessutom skulle vara intresserade av motorer är något som flera av pojkprotagonisterna i boken tar avstånd ifrån.

⁴⁷ Molloy 2002 s.321 och Kåreland 2005 s. 9-25

”Tror du din kusin har lust att visa oss flygfältet någon dag? Frågade Julian. Tjejerna kanske inte bryr sig om det, men Dick och jag har lust att se det.” ”Jag vill visst se det, sa George.” ” Äsch, du är ju tjej, sa Toby. Tjejer fattar ingenting om flygplan och båtar och bilar. Inte spindlar heller för resten.” (52)

Det finns således en massa uttalade föreskrifter som är godtagbara eller inte godtagbara att göra enbart i egenskap att vara flicka. Man ska vara rädd för spindlar, och säger man sig inte vara det måste motsatsen bevisas och man får heller inte vara intresserad av motorer. Trots att eller på grund av att George vill ta avstånd från det genus hon tillskrivs sätts hon på plats om och om igen. Det märkliga är att inte heller hon ifrågasätter vissa principer som när hon och Anne inte får följa med till Fjärilsgården. Det är trots allt Georges idé att bege sig dit, men när Julian säger att flickorna inte ska med, utan någon som helst förklaring, godtas detta av hela gruppen som den hegemoniska sanningen.

”Jo det är en idé, sa Julian fundersamt. Dick och jag kan gå. Jag tycker inte du och Anne ska följa med.” ” Jag vill med, sa Toby.” ”Ja, det är klart, sa Julian. Men vi måste vara hemskt försiktiga. Det är något skumt med Fjärilsgården, så det är säkrast att vi inte blir sedda. Jag har inte lust att bli kvar där.” (94)

Här bör man ta upp Iser och de luckor/tomrum som uppstår som läsaren själv får fylla i för att texten ska bli förståelig. Man förstår av detta stycke att flickor inte får följa med till Fjärilsgården men att det är klart att alla pojkar ska med (Toby). Varför får då inte flickor följa med? Är de inte tillräckligt snabba, modiga, starka eller tysta? Eller måste de skyddas för att de är för bräckliga? Min allmänna tolkningsrepertoar stämmer inte överens med författarens här, vilket gör det svårt att förstå det logiska med texten. Men underförstått är att genusföreskrifter kopplade till feminint genus inte innebär mod och handling. Meningen efter totalt osynliggör två av protagonisterna i femgänget som är flickor där Dick säger ”Nu känns det bättre när vi har bestämt oss för vad *vi ska göra*” (min kursivering s.95). Alla är alltså Julian, Dick och Toby. Boken är, som tidigare nämnts, äldre litteratur än övrig. Trots detta är det alltså i denna som jag har hittat en flicka som försöker strida mot genuskonstitutionen. Det är även i denna bok som den tydligaste uppdelningen av feminint och maskulint görs, vilken nog kan hänvisas till åldern av litteraturen.

Klara i *Klaras Vintersorg* ser ingen mening i att mamman ska träffa en ny man. Det är kanske inte så konstigt om det hade varit så att hon ville se ett återförenande mellan sina föräldrar eller inte tyckte om mammans nya karl. I ett heteronormativt samhälle är tvåsamheten mellan en man och en kvinna oftast det som anses vara den korrekta konstellationen av en familj⁴⁸, men Klara tycker att deras separatistiska familjekonstruktion är bra som den är: ”För visserligen är Lasse snäll, men jag tycker mamma och jag har det bra som vi har det.”(11). Detta kan man se några sidor innan med, då Klara tycker att mamman kan strunta i separationen med pappan:

⁴⁸ Exempelvis Ambjörnsson 2001 s.51-53

Först bråkade mamma och pappa i flera veckor. Varenda natt vaknade jag av deras höga arga röster. Sen flyttade pappa och då kunde jag inte sova för att mamma låg och grät hela nätterna. Men det har gått så lång tid nu att jag faktiskt tycker att hon borde strunta i det där, precis som jag gör (8)

Detta kan vara av omtanke för mamman, ett hopp om att hon inte borde bry sig om att de blev övergivna. Men vad jag tycker är den brytande konventionen är att Klara inte verkar anse att lösningen är ett heteronormativt liv, där Lasse faktiskt vill in i familjen.

I *Kurt och fisken* är det Kurts chef Gunnar som kodas in i ett feminint genus.

Kurts chef heter Gunnar. Gunnar har en jätteljus röst. Nästan lika ljus som på en tant, men han är en väldigt reko kille. (11)

Varje gång Gunnar säger någonting i boken står det någonting om hans ljusa röst. Detta hade kunnat vara ett konstaterande mer än någonting annat förutom ordet *men* här ovan. Det är tydligen viktigt att poängtera att han trots sin ljusa röst är en ”reko kille”. Det tomrum som jag underförstått måste fylla i för att texten ska bli logisk blir att i vanliga fall är en karl med ljus röst inte så trevlig, men Gunnar är det alternativt att Gunnar trots sin ljusa röst är en reko ”kille” där tonvikten ligger på att han ändå är en man.

8.2 Symboliskt genus

Här diskuterar jag en del av de dikotomier som förekommer i böckerna.

8.2.1. Mannen - den räddande prinsen

Ett återkommande tema i dessa böcker är att pojkar/män kommer till undsättning för flickorna/kvinnorna. I *Silverhäxan* blir My (jag-berättaren) räddad gång på gång av Ruben:

”Jag slog i foten, sa jag darrigt. Det är därför tårarna rinner. Det gör så himla ont!” ”Jaha. Synd om dig. Din syrra vill att du ska komma ned. Jag kan hjälpa dig att bära om det är något du ska ta ned.” ”Jag kan inte. Jag har fastnat, sa jag ynkligt. Du kanske kan hjälpa mig loss?” (57)

När My ska klättra upp för en stege (det är hon som ska göra handlingen) är det Ruben som kommer till undsättning och: ”Vill du låna mina vantar?” (130). Detsamma händer i slutkampen, när det är My som tvingas konfrontera häxan, är Ruben väntad som räddare: ”Det var Ruben som jag hade väntat en halv evighet på. Nu kom han äntligen”(141). Mys systrar blir vid ett tillfälle även de räddade av en man:

”Vi hade tur. Det kom förbi en kille jag känner från stan, och inte nog med att han gav oss skjuts tillbaka, i morgon ska han bogsera hit bilen och se om han kan laga den.” ”Det var hyggligt, sa jag.” ”Det är bara för att han är kär i Maria som han kommer, retades Malin.[...]” ”Jag tror inte att Sam är direkt kär i mig, sa Maria och försökte låta nonchalant, men han är rätt bra på att fixa bilar” (22)

I *Fem befriar flygarna* ska hunden vara kvar och vakta flickorna medan pojkarna ska spana på bovar trots uppmaningar om att de borde ta hunden med sig istället. ”Nej, nu är det dags, sa Julian och tittade på klockan. Tim, vakta George och Anne!” (97) Det är flickorna som behöver beskyddas, trots att faran finns där dit pojkarna är på väg.

I *Klaras Vintersorg* är det hennes pappa som räddar hela köpet av hästarna genom att i slutkapitlet komma med hö och halm på en traktor. Utan det hade inte Klara och hennes mamma haft råd med en häst.

Trollkarlens ring har tillfällena då barden ska rädda den stackars prinsessan:

Du skyndar dig fram genom snårskogen, i hopp om att hitta Mevars gömställe innan det händer prinsessan Jian något. (92) Han är vaken! Nu kommer han säkert att kasta sig över prinsessan Jian. Du tvekar inte längre. Med ett vrål störtar du fram ut från nyponbuskarna och drämmer knölpåken i skallen på den som står närmast – svartalfen! [...] Snart ligger rövarna i en hög på marken, håller för öronen och jämrar sig. Du letar efter prinsessan. Hon är längst in i grottan – och Mevar har händerna runt hennes strupe! ”Stopp, Mevar! skriker du och rusar in med knölpåken i högsta hugg.”(94)

Prinsessan behöver dock ingen hjälp ”Ingen fara, Robin, säger hon och skrattar. Jag tänkte släpa fram honom till elden. Ser du inte? Mevar är en docka!”(94) Men det hon hade tänkt göra, slänga dockan på elden, är det Robin som gör. Detsamma gäller ringen som prinsessan har kunskap om var den befinner sig och dess makt, men trots detta är det Barden som ska utföra handlingen: ”Svartalfens guldring! Sägar Jian. Den tillhör den gamla gumman – häxan av Wendelmere. Skynda dig att ta ifrån honom den!” Du drar av ringen från den omtöcknade svartalfens finger och ger den till prinsessan [...] Du släpar dockan till elden.” (95) Så trots att prinsessan egentligen inte behöver räddas och att det är hon som vet var ringen befinner sig samt var på väg att slänga dockan på elden, utförs dessa handlingar av barden – Robin, som således blir hjälten.

8.2.2 Kvinnan – den ömma modern

I *Klaras vintersorg* är de mest centrala kvinnorna mamman och två andra flickor förutom Klara. Mamman har en klassisk roll som den omvårdande vilket blir synligt i texten när Klara återberättar hur mamman varit vid ett tillfälle:

Mamma är ett under av förståelse de första dagarna[...]”Sorg måste få ta tid, säger hon flera gånger och smeker mig öm över håret.” (106)

Komplexiteten i detta citat är att det är flickprotagonisten som beskriver hur mamman hanterat denna situation. De feminint tillskrivna egenskaperna (omvårdande) blir då synligt både ur Klaras perspektiv, det är hon som anser sin mamma vara ”ett under av förståelse” och mammans påstådda replik ”sorg måste få ta tid”. Däremot gillar mamman inte att städa och sitter uppe på nätterna med sitt yrke – journalistik. Detta är någonting som Klara inte tycker är bra då mamman blir trött och grinig.

Min mamma har många fel. Som att hon själv hatar att städa, men ändå jämt tjarar på mig för att jag ska göra det. Eller att hon ofta sitter uppe sent på nätterna och skriver. Sen är hon sur hela nästa dag, precis som om det är mitt fel att hon är trött.(6)

Om vi som läsare ska förstå Klaras åsikt krävs att ens tolkningsrepertoar läser in att mammor i vanliga fall är bra på att städa och inte blir trötta och griniga då de sitter uppe om nätterna och arbetar.

Det är genomgående George och Anne som lagar maten i *Fem befriar flygarna* förutom när femgruppen äter hos Toby och då är det *hans mor* som gör det. Undanstädningar och matlagning som beskrivs kan komma på uppmaning av en pojke, men görs undantagslöst av George och Anne.

"Låter bra, sa Julian. Fast först måste vi röja upp här." De andra tyckte också det var en bra idé. Anne och George tog muggarna med sig till källan för att skölja av dem[...] När de röjt upp efter lunchen vilade de sig en stund. (51) "Jag tycker vi går och tvättar oss i källan, sa Anne och rullade ut ur sovsäcken. George och jag kan laga frukost" De gjorde upp eld i lä av den stora slånårsbusken. Och kokade ägg i kastrullen. (37)

Det är alltså en pojkes initiativ till att städa som får resultatet att flickorna gör detta. Om det är flickorna som tolkar det som en uppmaning, eller om det är pojkarna som väljer att se det som flickornas uppgift framgår inte. Resultatet är dock att det är flickorna som sköter städningen.

Läraren (kvinna) och mamman i *Bli ihop* är de omvårdande. Det gäller även Ellen som Kalle är kär i. Fröken kommer vid ett tillfälle hem till Kalle och ger honom råd och tröstar:

"Du kanske ska byta taktik? Försök att prata med Ellen istället för att spela ball. Förstår du vad jag menar? Du måste vara dig själv!" (43)

Dessa råd är alltså riktade från en kvinna till en pojke. Att hon uppmanar till samtal istället för "att spela ball" är enligt mig kopplade till de föreskrifter som anses vara feminina. Vid ett annat tillfälle i boken har Kalle, för att få en pojke i klassen att kräkas (han ville få honom att verka "mesig") då han ville imponera på Ellen, sagt äckliga saker om maten de ska äta. När denne pojke springer ut för att han mår illa blir flickorna vid bordet (Ellen och en annan) arga och springer ut och tröstar honom medan de resterande pojkarna runt bordet skrattar åt händelsen (11).

Kalles mamma blir också tillskriven de omvårdande egenskaperna vid ett tillfälle där Kalle behövde tröstas. "Kalle och Kalles mamma pratade och pratade [...]Nu kändes allting mycket bättre. - Kalle, ska vi göra varm choklad?"(19). Det är mamman som via samtal om allt som har hänt får Kalle att se saken ur nya perspektiv och slutligen är det hennes varma choklad som får Kalle att må bra igen.

Kurt och fisken har en ironisk ton genomgående, vilket gör den svårtolkad ibland. Men då det faktiskt tas något konkret ansvar för omvårdnad av barnen är det Anne-Lise, mamman, som tar det ansvaret kontinuerligt:

[...]svarar Kurt att Helena bara är elva år och att hon måste gå i skolan länge än och att om hon någon gång får lust att gifta sig så väljer hon själv vilken man hon vill ha. "Men du får trettio vattenbufflar för henne, säger Kahn." "Så många? Säger Kurt." "Vi behöver inga vattenbufflar, säger Anne-Lise." (84)

[...]

Anne-Lise blir tvungen att öppna resväskorna och leta fram vinterkläder. (64)

[...]

Anne-Lise säger att det är viktigt att äta tillräckligt med mat när det är kallt. "Vi måste ha lite fett på kroppen så att inte kylan kommer in, säger hon." (69)

Anne-Lise är således den som gång på gång feminiseras in i omvårdnaden av andra och ansvaret för barnen. Vid ett annat tillfälle är det än en gång inte Kurt utan Anne-Lise som uppfostrar barnen: "Anne-Lise är arg på Bud (minsta sonen, min anmärkning) och säger att han som är så liten inte får lov att gå ensam i stora städer" och att "Bud inte får lov att kissa på bilar". (50-51).

Den omvårdande/ängsliga feminina egenskapen syns även i Anne-Lises oro över att Bud försvunnit. "Vi kanske aldrig får se honom mer, säger Anne-Lise. Men Kurt är säker på att Bud kommer tillbaka när han blir hungrig". (50) Kurt är följaktligen inte oroad över att hans son försvunnit och återigen är det Anne-Lise som är den omvårdande ängsliga modern.

Trollkarlens ring beskriver hur drottningen är den person som välkomnar barden in i slottet, medan kungen är den som är tankfull kring det. Drottningen som den omfamnade och kungen är den förnuftige:

Sedan gör den mörkögde drottningen en välkomnande gest, medan den ljushåriga kungen tankfullt stryker sig över skägget. (10)

8.2.3. Heteronormativitet

I stallet är det bara en ponny som gäller för protagonisten Klara i *Klaras Vintersorg*. Känslorna hon har för denna häst liknar en kärleksrelation.

Det är som i en film där hjälten och hjälttinnan älskar varandra men ändå tvingas skiljas åt. (105)

[...]

Det finns ingen kraft kvar i min kropp. Den är alldeles slapp och orkeslös. Allting känns meningslöst. Nu har jag ingenting att längta efter. I skolan finns det bara Anna som inte bryr sig om mig längre och till stallet tänker jag aldrig åka igen. Det finns ingen anledning att vara där när Sigge är borta. (106)

[...]

Jag saknar honom hundratusen gånger mer än jag saknar Anna. (108)

De flickor som figurerar i boken är antingen hästintresserade eller intresserade av pojkar. Det är en ständig strävan efter en tvåsamhet som framträder i boken. Däremot tar Klara avstånd från Lasse, inte för att hon inte gillar honom utan för att mamman och hon har det bra som de har det (se även individuellt genus). Jag-berättaren Klara beskriver mammans uppoffringar som den perfekta frun:

När hon var ung tävlade hon till och med. Men efter att jag föddes red hon bara någon gång då och då. "Jag hade fullt upp med att vara en perfekt fru, säger hon med den där knastertorra rösten som hon bara har när hon tänker på min pappa." (7)

Här ligger det dock en tydlig bitterhet över detta där ordet knastertorr implicerar att mamman inte var nöjd med situationen. Men detta är tvetydigt. Det kan också vara så att det inte är helt sant, då mamman är den som sagt detta och det är Klara som återberättar. Frågan är dock om eleverna har en tillräcklig läserfarenhet för att synliggöra detta, det kan passera utan vidare analys där mamman i det fallet faktiskt skulle ha gett upp sin ridning för att vara en perfekt fru. *Silverhäxan* är den bok där utseendebeskrivningarna är mest framträdande. Det blir som tydligast i kontrast till de manliga besökare systrarna får:

Hon (system) hade bytt från sina vanliga jeans till en vit blus och en lång svart kjol. Dessutom hade hon sminkat sig mer än vanligt och satt upp håret i en slarvig knut som säkert hade tagit en halvtimme att ordna till. Det var inte svårt att gissa varför hon lagt ned tid på sitt utseende. (54)

Att kvinnan blir kroppen och att denna är till för mannen blir tydligt i detta fall. Det ska vara lätt att förstå varför system lagt ner tid på att ordna till sig utseendemässigt då en man snart kommer, en kvinna ska helt enkelt göra så. Heteronormativiteten ligger i att kvinnan ska vara behaget, mannen i detta fall är den händiga – han ska laga bilen. Förklaringen till varför Sam är kär i just denna syster beskrivs lite senare i samma kapitel.

Maria är klart sötast av oss systrar, så inte var det konstigt om den där Sam gillade henne. Malin och Maria är blonda båda två och Maria är som sagt dessutom väldigt söt. (22)

Det är utseendet som gör att en kvinna är behaglig och attraktiv som partner. Det är inte hennes egenskaper som My tror är anledningen till varför Sam är intresserad, det är det faktum att hon är sötast som implicit är anledningen.

8.3 Strukturellt genus

Under denna rubrik synliggör jag vilka strukturer texten visar på. Vilka värderar den och uppmuntrar den till?

8.3.1 Utseende

Varken utseende eller egenskaper är utförligt beskrivna i *Kurt och fisken*. Om Kurt står enbart ”Kurt har mustasch” (17) och att han är truckförare. ”Han har en egen truck. Den är gul och kan lyfta flera tusen kilo medan Kurt bara sitter och visslar”(10). Hans fru Anne-Lise beskrivs inte heller så ingående, men märkbart är att hon först är hans fru, sen trevlig, söt och sist sitt yrke arkitekt: ”och så har han en fru som är jättetrevlig och söt och arkitekt. Anne-Lise ritar små och stora hus och ser till att byggmästaren bygger dem rätt. När husen är klara brukar Kurt komma och titta på dem och säga att Anne-Lise är duktig på att rita hus(17)”.

Bekräftelse av mannen och att det bara är kvinnorna i boken som beskrivs som söta gör att texten ändå faller in i någon slags genusstruktur där kvinnorna ska vara behagliga och tillfredställande. Två av deras barn, Helena och Lill-Kurt, har båda varsitt smeknamn. Helena kallas Magra-Helena, då hon är så smal, och Lill-Kurt kallas Läsk-Kurt för att han dricker så

mycket läsk. Att flickan får sitt smeknamn via kroppen och pojken via någonting han gör anser jag är tydliga spår av dikotomierna kvinna-man, där kvinnan är kroppen/objekt och mannen intellektet/subjekt. Genom boken blir Helena tjockare och tjockare för hon äter så mycket fisk.

Hon sitter framför kokplattan och tröstäter fisk hela dagen. Helena är inte så mager längre. Hon är fortfarande smal, men inte mager.(50)

I slutet av boken är hennes smeknamn Tjocka-Helena istället.

Helena har blivit tjock av all fiskätning. De har börjat kalla henne tjocka Helena, och det tycker Helena om. Hon gillade aldrig att vara mager. Det är bra att man kan förändras, tycker hon (88)

Det här kan i vår samtida diskussion kring ätstörningar och press på utseende verka revolutionerande med en flicka som går emot konventionen av att vara smal. Men jag anser att vikten här fortfarande ligger i hur ”flickan blir kroppen”. Att förändras för en flicka innebär en kroppslig förändring i citatet ovan.

Protagonisten Klara i *Klaras vintersorg* beskriver Lasses dotter och sig själv:

Lisa ser däremot inte ett dugg mesig ut. Hon är lång och smal i tights, svarta jeans och en åtsmitande svart tröja. Håret är blanksvart och midjelångt, ögonen mörka med mascarasvarta fransar. Hon är snygg, riktigt vacker och inte bara söt. I vanliga fall är jag rätt nöjd med mitt eget utseende, helt vanligt blond och blåögd med halvlångt hår som är lockigt ibland och bara trassligt för det mesta. Men i jämförelse med Lisa känner jag mig bara ful och fel och väldigt barnslig. (28)

Värt att nämna är att dessa är de enda som beskrivs utseendemässigt i boken och det är två av de flickor som figurerar som beskrivs. Utseendebeskrivningarna protagonisten gör visar på att det är viktigt med hur man ser ut som flicka. Protagonisten My i *Silverhäxan* anser hennes blåa ögon vara det enda positiva med sitt utseende. Dessa är dock ”något man inte kommer långt med”.

Jag är inte lik någon av mina systrar. De är ganska korta, men jag är lång och smal och har rakt, råttfärgat hår som hänger halvvägs ned på ryggen. Nästan alla jeans är för korta i benen och det är inte särskilt snyggt. Men jag måste ha jeans, för jag passar inte i kjol. Det bästa jag har är nog mina väldigt blå ögon, men det kommer man väl inte långt med.” (22-23)

Vad det är man som flicka ”ska komma långt med” när det gäller ens utseende lämnas därhän. De tidigare läsrepertoarer och tolkningrepertoarer med föreskrifter för feminina egenskaper gör att jag tolkar in det tomrum som uppstår i en heteronormativ matris. Det innebär att My implicit beskriver hur hennes yttre inte är tillräckligt attraktivt för att en man .

Kalle i *Bli ihop* beskrivs via de yttre attribut som sitter *på* kroppen:

En gammal, urtvättad t-shirt med blekt reklamtryck. Byxorna var både nya och snygga, men han hade en ketchupfläck på ena knät. De dyra gympaskorna hade han sparkat av sig i korridoren. Strumporna lämnade våta avtryck på klassrumsgolvet (3-4)

[...]

Kalle packade upp sin badrock. Den var vit med gröna revärer. På ryggen stod det Söders SK och på bröstet satt klubbmärket. (36)

Ellen ur samma bok beskrivs däremot efter hennes kropp.

Allt var den nya tjejens fel. Hon var så söt!(3)

[...]

På hennes bruna hår, på hennes glada skratt och på hur pirrigt det kändes när hon satt sig bredvid honom (7)

[...]

Hon skrattade, hennes vita tänder blänkte, hennes ögon glittrade (15)

[...]

Hon var sötare än någonsin (23)

[...]

Hennes hår luktade gott (29)

Återigen blir flickan tydligare kropp än vad pojken blir när han beskrivs via sina kläder och hon via sitt hår, skratt och vita tänder. Ytterligare dikotomier syns i hur det endast är Kalle som har egenskaper kopplade till talang i boken. Han spelar både handboll och är simhoppare.

Eftersom Kalle gick på handboll kunde han både kasta hårt och sikta bra (13)

[...]

Kalle hade gått på simhopp i tre år. Han var klubbmästare i sin åldersklass. Idag skulle han visa klassen hur man dök från tian (34)

Det är endast Kalle och en pojke vid namn Leo (breakdansare) som har denna typ av beskrivningar i boken. Flickorna figurerar endast med beskrivningar som den omvårdande (när Leo kräks) eller kroppen.

9. Slutdiskussion

Min första fråga gällde huruvida dessa texter ger pojkar och flickor stimulans i språkutvecklingen oberoende av kön. Om man tittar på böckerna klassen läst och de böcker jag valt att studera så håller de alla liknande litterär kvalitet. Det är märkbart att eleverna i klassen tenderar att läsa lättläst litteratur, men detta mönster skiljer inte pojkar och flickor åt. Om man däremot hävdar att det spelar roll vilket biologiskt kön författaren har i hur hon/han uttrycker sig kring feminint/maskulint borde läraren ha uppmärksammat att flickorna tenderade att inte läsa manliga författare, vilket strider emot tidigare forskning där det sägs att flickor har lättare att läsa manliga författare och böcker med pojktoprotagonister än vad pojkar har med motsvarande.⁴⁹ Flickorna i denna klass tenderar alltså att bryta denna trend genom ett separatistiskt läsande. Varför det ser ut så är någonting jag däremot inte kan svara med detta material. Kursplanen för svenska tar upp vikten av att ”uttrycka sig tydligt i tal och skrift”,⁵⁰ men lämnar *hur* vi uttrycker oss därhän. Jag vill påstå att det här saknas en djupare analys av hur språket påverkar skapandet av identitet och subjekt. Följer man läroplanens premisser räcker det med att flickor och pojkar lär sig bli goda talare och att de ska kunna uttrycka sig i skrift. Men jag vill hävda att vi som blivande lärare måste se till att inte stigmatisera språket i dikotomier där vissa föreskrifter hänvisas till respektive kön.

Som jag tog upp under rubriken genusteori är det inte *en* beskrivning av flickor/kvinnor eller pojkar/män som påverkar vår syn på dessa, utan det är den ständiga *upprepning* av dessa föreskrifter som ger kraft och hegemoniserar vissa uppfattningar.⁵¹ Texterna i böckerna tenderar att följa ett mönster där kvinnor och män förblir dikotomier och således blir varandras motsatser. Utseende och omvårdnad är centrala för flickorna/kvinnorna i böckerna. Pojkarna och männen som figurerar är antingen explicit de som får vara med om äventyr (*Fem befriar flygarna*) eller mer implicit blir räddaren i nöden (exempelvis pappan i *Klaras vintersorg*). Utseende blir mindre tydligt när pojkarna och männen beskrivs. De få konventioner som bryter emot dessa dikotomier (George i *Fem befriar flygarna*, Gunnar i *Kurt och fisken*) får antingen en brasklapp för sitt genusöverskridande eller beskrivs som ett undantag. Om man då sätter in dessa elever i det skoldiskursiva fältet där forskning pekar på hur lärare behandlar flickor som tar plats som ”en maffia”,⁵² eller sätter flickor som extralärare kring stökiga pojkar blir detta synligt även i klassrummet. Upprepningen av dessa föreskrifter genomsyrar hela det skoldiskursiva fältet och får på det viset en legitimitet som gör det svårt att strida emot konventionerna.⁵³

⁴⁹ Se exempelvis Käreländ 2005 s. 16

⁵⁰ Skolverket: *Svenska - kursplan* under rubrik ”Ämnets karaktär och uppbyggnad”

⁵¹ Ambjörnsson 2006 s. 13

⁵² Öhrn 2002 s.20

⁵³ Ambjörnsson 2006 s. 13

Det svenska språket är i sig begränsat vad gäller neutralitet i genus. Vi måste köna de personer vi skall prata om med konventioner som han eller hon. Detta skulle inte i sig vara ett problem om dessa två inte stod i ett dikotomiskt förhållande. Feminint/maskulintgenus står i motsats till varandra och vi förutsätter vissa egenskaper kopplade till dessa.⁵⁴ Detta syns inte minst i de undersökningar om *hur* lärare pratar med sina elever.⁵⁵ Att skönlitteraturen inte nämnvärt frångår de hegemoniska genuskontrakt som existerar i ”verkligheten” är inte så förvånande. Det visade sig ju inte minst i Gunilla Molloys undersökning där båda könen tar avstånd ifrån handlingskraftiga och självständiga flickprotagonister. Dessa stämmer inte överens med deras tolkningsrepertoar och framstår således inte som trovärdiga.⁵⁶ Om nu genus skapas i den diskursiva praktiken, i det här fallet i skolan som man heller inte kan utesluta från resterande samhälle, via hur lärare bemöter elever och hur eleverna själva konstruerar genus, verkar det onekligen svårt att frångå dessa konventioner. Jag instämmer med Molloy om vikten av att diskutera dessa icke ifrågasatta normer för att eleverna tydligare ska kunna problematisera dessa och göra dem synliga för sig själva.

I *Trollkarlens ring* börjar författaren med orden ”I det här äventyret heter du Robin.”. Vid en första genomläsning trodde jag att författaren valt det könsneutrala namnet Robin med flit för att det skulle kunna vara både en flicka och en pojke, men sedan upptäckte jag att på sidan tolv blir personen i fråga könad via en gammal dams kommentar: ”Det är bara jag kvar, min pojke, säger hon.” (12) Förutom denna kommentar blir protagonisten inte könad då han benämns som ”du” eller ”bard” eller ”Robin” i texten. Om man alltså bortser från sidan tolv är hela boken könsneutral, vilket är intressant. Jag vill gärna se könsneutrala böcker som kan ligga till grund för diskussioner i klassrummet. Är detta en pojke eller en flicka tror ni och varför?

Diskursteorin tar upp hur den yttre verkligheten inte har en slutgiltig beskrivning och att detta i sin tur innebär att både verklighet och vilka vi är – våra subjekt – aldrig är fastställda eller konstanta. Men de positioner vi tilldelas och själva återskapar bestämmer i sin tur utrymmet för subjektets handlingsmöjligheter. Detta blir tydligt när de flickor som strider emot traditionella föreställningar bli betraktade som stökigare än respektive pojkar. Men i detta ligger det också en tendens till förskjutning av genus. Gränserna för vad som betraktas som feminint respektive maskulint förändras över tid. I Öhrns undersökning tar hon även upp hur ”mönstret från tidigare forskning med pojkar som tar mest fysisk och verbal plats visade sig också i den här klassen men att det inte alltid var så och framförallt inte gällde alla pojkar”⁵⁷ och att flickor inte bara underordnar sig utan konfronterar sina villkor och kollektivt försöker vidga sitt handlingsutrymme.⁵⁸ Här är det viktigt att det finns en möjlighet inom fältet att vara genusöverskridande. Det krävs framförallt en tillåtande miljö där läraren är medveten om sin roll och kan hämma de tendenser man har att tolka personer efter vissa föreskrifter. Vikten av vilka texter som levereras ur ett språkutvecklingsperspektiv är alltså

⁵⁴ Se exempelvis Wendt Höjer & Åse 2001 s. 8 och Butler 1996 s.150 och Hirman 2001 s. 69-71

⁵⁵ Einarsson 1983 och Öhrn, 2002 s. 19

⁵⁶ Molloy 2002 s.321

⁵⁷ Öhrn 2002 s. 23

⁵⁸ Ibid. s. 28-29

enligt mig inte enbart kopplat till en utmaning för elevers språkliga utveckling med vidgat ordförråd och läs- och skrivkunskaper. Språkutvecklingen bör ses med genusglasögon där de texter vi som lärare levererar blir en del av den genusediskurs som då antingen fastställer eller motverkar traditionella normer. Valet av högläsningbok blir då av yttersta vikt för vidare diskussioner i dessa frågor.

Källförteckning

Litteratur

- Andrae, M.(2001). *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944*. Falun: B. Wahlströms
- Ambjörnsson, F.(2006), *Vad är queer*, Stockholm: Natur och Kultur
- Bergström, G. & Boréus, K.(2005), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur
- Blyton, E. (1995), *Fem befriar flygarna*, Falun: Citadell
- Brodow, B och Rininsland, K. (2005). *Att arbeta med skönlitteratur – i praktik och teori*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, A. (2001) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber AB
- Butler, J.(1996) ”Subversiva kroppsakter”, ur *Feminismer*, Lisbeth Larsson, Lisbeth. Lund: Studentlitteratur
- Butler, J (1999), *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York: Routledge
- Chambers, A. (2004), *Böcker inom oss om boksamtal*, Stockholm: Rabén & Sjögren
- Einarsson, J. och Hultman, T. G.(2001), *God morgon pojkar och flickor om språk och kön i skolan*, Malmö: Studentlitteratur
- Frost, J. (2002), *Läsundervisning – praktik och teorier*, Stockholm: Natur & Kultur
- Gaskin, C.(2005), *Trollkarlens ring*, Finland: B. Wahlströms Bokförlag AB
- Gemzöe, L.(2002), *Feminism*, Smedjebacken: Bilda Förlag
- Hagmar, P.(2000), *Klaras vintersorg*, Danmark: B. Wahlströms Bokförlag AB
- Halling, T.(2005), *Bli ihop*, Uppsala: Alfabeta bokförlag AB
- Harding, S.(1986), *The science Question in Feminism*, London: Cornell University Press
- Hirdman, Y.(2001), *Genus- om det stabila föränderliga former*, Malmö: Liber AB
- Institutionen för Individ, Omvärld och Lärande, Lärarhögskolan i Stockholm. Myrberg, M. (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*. Rapport från ”konsensusprojektet”

Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande, Lärarhögskolan i Stockholm. Molloy, M. (2002). *Läraren Litteraturen Eleven en studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*. Stockholm: LHS PrintCenter (Doktorsavhandling)

Johansson, E.C.(2003), *Silverhäxan*, Södertälje: Raketförlaget

Kåreland, L.(red.).(2005). *Modig och stark- eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur

Loe, E.(2002), *Kurt och fisken*, Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB

Skolverket.(2000). *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. Myrberg, M. Stockholm: Lärarhögskolan

Skolverket (2002). *Könsmönster i förändring? – en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Öhrn, E. Kalmar: Lenanders tryckeri AB

Wendt Höjer, M. & Åse, S.(2001), *Politikens paradoxer En introduktion till feministisk politisk teori*. Lund: Academia Adacta

Winther Jørgensen M. & Phillips L. (2000), *Diskursanalys, som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

Internet

Etiska rådet: <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> (2006-10-10)

Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning

Skolverket(2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*, Ödeshög: AB Danagårds Grafiska www.skolverket.se (2006-10-12)

Skolverket, *Svenska – kursplan*, www.skolverket.se (2006-10-12)

Von Wright, M.(1998), *Genus och text- När kan man tala om jämställdhet i fysikläromedel?*, Projektet jämställdhet i läromedel: <http://www.skolverket.se> (2006-11-10)

Bilaga 1. Bokträdet

Flickors böcker i bokstavsordning

Cora Anett, *Stackars åsnan Molle*
Enid Blyton, *Fem befriar flygarna*
Enid Blyton, *Fem befriar flygarna*
Inger Brattström, *Fråga chans på Mirja*
Ingrid Bredberg, *Stålflickan Kajsa*
James Cooper, *Den siste mohikanen*
Lucy Daniels, *Säljes, Älsklings häst*
Charlotte Hage, *Sök, Charlie!*
Pia Hagmar, *Vänner*
Pia Hagmar, *Klaras vintersorg*
Pia Hagmar, *Klaras vintersorg*
Pia Hagmar, *Klara på Island*
Pia Hagmar, *Klara färdiga gå*
Pia Hagmar, *Klaras egen seger*
Pia Hagmar, *Klara Andersson Hästägare*
Pia Hagmar, *Klaras långritt*
Pia Hagmar, *Klara i Hallondalen*
Pia Hagmar, *Klaras dröm*
Pia Hagmar, *En hemsk plan*
Lin Hallberg, *Svikarboken*
Ewa Christina Johansson, *Silverhäxan*
Ewa Christina Johansson, *Silverhäxan*
Mats Arne Larsson, *Svartbrödra ordens krona*
Sören Olsson & Anders Jacobson, *Allt är guld Sune*
Sören Olsson & Anders Jacobson, *Sune & Klantpappan*
Sören Olsson & Anders Jacobson, *Släkten är värst Sune*
Sören Olsson & Anders Jacobson, *Sunes hemligheter*
Solvig Olsson- Hultgren, *Drömmar av glas*
Lisbeth Pahnke, *Britta sadlar sin Silver*
Lisbeth Pahnke, *Brittas nya häst*
Jack London, *Skriet från vildmarken*
Marie Louise Rudolfsson, *Karin avslöjar hästligan*
Marie Louise Rudolfsson, *Maria möter Charm*
Arne Svinger, *Fläcken*
Arne Svinger, *Spökhunden*
Laura Trenter, *Det brinner*
Laura Trenter, *Dagboken*
Laura Trenter, *Puman*
Laura Trenter, *Snögrottan*

Jules Verne, *Jorden runt på 80 dagar*
Martin Widmark, *Antikvariat blåspegeln*
Anna Wikström, *Kaxiga Katja*
Mats Wänblad, *Heja Lovisa*
Gull Åkerblom, *Inez långa väg till mormor*

Pojkars böcker i bokstavsordning

Ivar Ahlstedt, *Sigge flod & CO Spökhanden*
Helena Axelsson Östlund, *Jerker och tjejerna*
Harriet Beecher Stowe, *Onkel Toms stuga*
Yngve Berger, *Skammen*
Yngve Berger, *Skammen*
Maj Bylock, *Hjortfot*
Maj Bylock, *Ringaren i Notredam*
Bengt-Åke Cras, *Guldhajen*
Bengt-Åke Cras, *Postligan*
Bengt Åke Cras, *Postligan*
Bengt-Åke Cras, *Utpressarligan Jenny*
Roald Dahl, *Herr och fru slusk*
Roald Dahl, *Kalle och chokladfabriken*
Roald Dahl, *Kalle och chokladfabriken*
Roald Dahl, *Jojjes ljuvliga medicin*
Tony Diterlizzi & Holly Black, *Vättar i väggen*
Jan-Olof Ekholm, *Deckargåtor*
Mikael Engström, *Atom-ragnar och mordbrännaren*
Anders Falkirk, *Andra Laget*
Anders Falkirk, *Rädda Katarin*
Bent Faurby, *Fotbollsvänner*
Bent Faurby, *Fotbollsvänner*
Cornelia Funke, *Spökjägarna*
Måns Garthon, *Adam & Eva Prins eller vanlig groda*
Måns Garthon, *Eva och Adam, solen skiner sura miner*
Måns Garton, *Eva & Adam solen skiner sura miner*
Måns Garthon, *Eva & Adam sista pyjamaspartyt*
Carol Gaskin, *De förbjudna tornen*
Carol Gaskin, Trollkarlens ring
Carol Gaskin, Trollkarlens ring
Carol Gaskin, Trollkarlens ring
Kjell Genberg, *Svartskallen*
Kjell Genberg, *En liten djävul smugglarna*
Peter Gissy, *Vem stal kungens medaljong?*
Lin Hallberg, *Bästisboken*
Thomas Halling, *Resa ihop*
Thomas Halling, Bli ihop
Thomas Halling, Bli ihop

Thomas Halling, *Bli ihop*
 Thomas Halling, *Sommar ihop*
 Thomas Halling, *Sommar ihop*
 Thomas Halling, *Vara ihop*
 Anna Holm, *Olles hemligheter*
 John-Henry Holmberg, *Konstmysteriet*
 Håkan Jorensso, *Harald färgar håret*
 C.S. Lewis, *Häxan och lejonet*
 C.S. Lewis, *Häxan och lejonet*
 C.S. Lewis *Kung Caspian och skeppet i gryningen*
 C.S. Lewis, *Min morbror trollkarlen*
 C.S. Lewis, *Caspian kung av Narnia*
 Lena Lilleste, *Inbrott i skolan*
 Mecka Lind, *Dojjan och Mozart*
 Mecka Lind, *Dojjan och Mozart*
 Barbro Lindgren, *Loranga*
Erlen Loe, *Kurt och fisken*
Erlen Loe, *Kurt och fisken*
Erlen Loe, *Kurt och fisken*
Erlen Loe, *Kurt och fisken*
 Max Lundgren, *Dubbelspel*
 Max Lundgren, *Dubbelspel*
 Viveca Lärn, *Vi smyger på Enok*
 Bodil Mårtensson, *Delfinernas hämnd*
 Bodil Mårtensson, *Fyndet på havets botten*
 Bodil Mårtensson, *Flygarens hemlighet*
 Moni Nilsson-Brännström, *Salmiak och Spocke*
 Monica Nilsson- Brännström, *Tzatsiki och Retzian*
 Moni Nilsson – Brännström, *Tsatziki & Retzian*
 Moni Nilsson – Brännström, *Tsatziki & Farsan*
 Moni Nilsson – Brännström, *Tsatziki & Farsan*
 Sören Olsson & Anders Jacobson, *Sunes hemligheter*
 Sören Olsson & Anders Jacobsson, *Duktigt Sune*
 Sören Olsson & Anders Jacobson, *Plugghästen Sune*
 Marie Oscarsson, *Bläckfiskresan*
 Tekny Pratchett, *Den makalöse Maurice och hans kultiverade gnagare*
 Ulf Stark, *Min vän Percy buffalo bill och jag*
 Ulf Stark, *Min vän Percy buffalo bill och jag*
 Lina Söderström, *Snälla gud skärp dig!*
 Laura Trenter, *Snögrottan*
 Laura Trenter, *Snögrottan*
 Lara Trenter, *Det lysande ögat*
 Monika Zak , *Brunos cirkus*
 Monika Zak, *Den sjungande dödsfallen*
 Gudrun Wessnert, *Enhörningens gåta*
 Martin Widmark, *Tidningsmysteriet*

Martin Widmark, *Tidningsmysteriet*
Martin Widmark, *Cirkusmysteriet*
Sören Würts, *Tuffa tider Teodor*
Veronica Wägner, *November*
Veronica Wägner, *Farlig spaning*
Veronica Wägner, *Farlig spaning*
Veronika Wägner, *Flyg för livet*
Veronica Wägner, *Flyg för livet*
Veronica Wägner, *Novemberdimma*
Veronica Wägner, *Tillträde förbjudet*
Veronica Wägner, *Kråkös hemlighet*

Bilaga 2

Intervjuguide

Hur tror du eleverna väljer sina böcker? (tips från kamrater, dig eller bibliotikarien)?

Har de skönlitteratur som hemläxa?

Hur följs läsningen upp?

Ser du någon skillnad i flickor och pojkars bokval?

Transkription av intervju med läraren

- I: Hur jobbade du med skönlitteratur förra terminen med klassen?

L: Jo, följande. Dom läste böcker och det ingick i svenska som svenskauppgift. Som läxa kan man ju kalla det. Jag förväntade mig att dem skulle läsa i en bok hemma. Och en i klassrummet, eller samma, beroende på vad vi har kommit överens om. Oftast två. Dom läste i princip varje dag i skolan. När de läst ut boken gjorde de en bokrecension, sammanfattning av handlingen, skrev författare och en kommentar om vad de tyckte om boken. Efter inlämning av bokrecension skrev de upp sig på tavlan för att visa att de var redo att redovisa muntligt inför klassen. Och när det var tre fyra stycken som stod på väntelistan så fick de möjlighet att redovisa någongång. De redovisade alltså löpande, så att de inte glömde bort handlingen. När de redovisade hade de gjort ett litet löv som de skrivit författare och boktitel på, och format lövet på ett passande sätt. När de redovisade boken så sammanfattade de handlingen. De redovisade muntligt utan stödord direkt från minnet. Sen fick de en brakande applåd, faktiskt. Detta löv sattes efter muntlig presentation upp på ett träd.

- I: Hur väljer dem böcker? Är det via biblioteket, via dig eller av varandra? Hur tror du att dem väljer sina böcker?

L: Jag tror att dem har fått mycket tips av varandra. Och blivit sugna, det är det som lite har varit idén. Att de har inspirerat varandra, till att pröva nya författare. Bibliotek till viss del, vi hade lite bokprat där hon berättade lite handlingen. Men det var bara vid ett tillfälle, så det är inte avgörande för deras val. Men det har varit mycket, äventyr och spänning och historiska böcker. Det som varit härligt är att det har varit mycket respekt kring valet av böcker. En del har ju faktiskt läst väldigt enkla böcker, för det har ju varit där dem befinner sig i sin läsutveckling. Och dem har lyssnat intresserat ändå, trots att det kanske är en liten vovve på äventyr. Så där har dem varit jätteduktiga. Det har gjort att det har känts inte skämmigt att redovisa enkla böcker. Allt ifrån sagan om ringen till enkla böcker. Även föräldrar påverkar i köp av bok. Vi gick ju till biblioteket tillsammans i våras. Jag påverkar inte deras bokval i någon större utsträckning?

- Ser du någon skillnad i flickor och pojkars bokval?

En klick tjejer som läser hästböcker, och äventyr kring det. Sen finns de dem författare som alla läser – typ Trenter. Äventyr och spänning och ungdomar går hem hos alla. Och en del killar kanske har läst lite forbollsböcker – å han med dem magiska skorna och så. Dom är inte som man tror längre killarna

(angående bli ihop) de läser ju även Adam och Eva och så i den här åldern. Kurt och fisken var ju lite skojsig, den läste ju nästan allihopa - lättläst.

Jag har försökt styra lite med tex en tjej som läst bara samma samma författare, hästböcker, där hon knappt kom ihåg handlingen. Och varit, men hörnu nu är det dags att pröva någonting annat.

Bilaga 3 Böckerna

För att underlätta förståelsen av min analys tänkte jag ge en kort beskrivning av varje bok för sig och vilka kapitel eller delar jag valt att analysera.

Klaras vintersorg

Pia Hagmars *Klaras Vintersorg*⁵⁹ är en av flera ungdomsböcker från en serie om Klara. En flicka i den klass som satt upp boklöven har läst alla i denna serie. Men just denna var det alltså två stycken av flickorna som hade läst. Boken är en typisk hästbok och handlar om Klara som är hästskötare åt en ponny som heter Sigge. Klara spenderar nästan all tid i stallet tillsammans med sin nyblivna bästis Anna. Vintersorgen består i att Anna tröttnar på att vara i stallet och har blivit intresserad av pojkar istället, och hur skötare nummer två på Sigge lyckas få köpa loss denna häst ifrån stallet. Boken består av tolv kapitel och jag har valt att studera kapitel ett, sju och tolv.

Silverhäxan

Ewa Christina Johanssons *Silverhäxan*⁶⁰ är en deckarliknande spökhistoria. Den består av sex kapitel och har en inledning och en avslutning. Jag studerar kapitel ett, fyra och sex och även avslutningen. Kortfattat handlar boken om My som under höstlovet ska bo hos sina två systrar och hjälpa dem med renoveringen av deras nyköpta hus. My upptäcker att det är någonting mystiskt med huset, steg på vinden med mera. Hon hittar ett gammalt brev där en flicka som levde i huset under 1800-talet beskriver hur hon är fången på vinden och att hennes hushållerska är en häxa som får sin kraft via en ring. Ringen hittas. Via brevet vet My att hon måste göra allt för att silverhäxan inte ska få tag i denna ring igen.

Bli ihop

*Bli ihop*⁶¹ handlar om Kalle som blivit kär i en flicka i sin klass – Ellen. Genom ett missförstånd tror sig protagonisten att flickan är tillsammans med en annan. Då gör Kalle allt för att vinna hennes hjärta och misskreditera den andre. Det var denne som klassläraren refererade till att ”pojarna inte är som man tror längre. De läser ju Adam & Eva böckerna med” i intervjun. Jag har valt att analysera hela denna bok då den inte innefattar så mycket text.

⁵⁹ Hagmar 2000

⁶⁰ Johansson 2003

⁶¹ Halling 2005

Kurt och fisken

Kurt och fisken handlar om en familj som får en stor fisk något som gör att de åker ut och reser över hela världen. Det är en komisk berättelse där utförliga beskrivningar inte existerar av personerna, det är snarare situationerna som gör berättelsen genom att de är så osannolika. Jag har analyserat hela boken.

Fem befriar flygarna

Femböckerna handlar om fyra ungdomar och en hund som alltid hamnar i olika former av äventyr. *Fem befriar flygarna*⁶² handlar om att barnen ska campa under ett lov och väljer att göra det i närheten av en väns hus, ett flygfält och ett par grottor. Jag har studerat kapitlen "Första natten – och ett mystiskt besök", "Fru Jansson – en spindel – och en damm" och "Nattlig utflykt" mer ingående.

Trollkarlens ring

*Trollkarlens ring*⁶³ är skriven i direkt tilltal till läsaren där författaren skriver i "duformat": "Aldrig förr har du sett", "Du är trött och vill vila" osv. Den är uppdelad så att den som läser boken själv får välja fortsättningen vid jämna mellanrum "vågar du slå till dvärgen gå till sid.14". Totalt finns sexton olika slut i boken, vilket gör det svårt att utföra en textanalys på historien. Det första kapitlet är ett givet val för analys då det är utgångspunkten för alla vägar in i berättelsen. Mittpartierna å andra sidan är resultat av över fyrtio olika val, vilket gör det svårt att motivera varför vissa val görs. Jag kommer därför att studera första kapitlet och de slut som flest historier mynnar ut i. Det visade sig att det finns två slut som antingen fyra eller tre andra vägval avslutas i. Det är dessa slut jag valt att analysera. Boken är nästan som ett rollspel till uppbyggnaden, där början av boken tar upp "rollkaraktären" man ska vara under resans gång, vad man har gjort tidigare, vad man har med sig för packning och vilka färdigheter man har som musiker och sagoberättare.

⁶² Blyton 1995

⁶³ Gaskin 2005

Bilaga 4 Meningar ur böckerna

Meningar ur flickors böcker

Silverhäxan

"Ruben började gå åt mitt håll samtidigt som han tittade nyfiket på mig. Han hade tagit av sig glasögonen och var tvungen att kisa lite för att se ordentligt. Till skillnad från mig hade han varit klok nog att ta på sig skor och klackarna smällde högt mot trägolvet.

Tjuter du?

Jag gned mig i ansiktet med tröjärmen.

Jag slog i foten, sa jag darrigt. Det är därför tårarna rinner. Det gör så himla ont!

Jaha. Synd om dig. Din syrra vill att du ska komma ned. Jag kan hjälpa dig att bära om det är något du ska ta ned.

Jag kan inte. Jag har fastnat, sa jag ynkligt. Du kanske kan hjälpa mig loss?" (57)

Det är hon som klättrar upp för stegen. "Vill du låna mina vantar? (130)

"Ruben suckade och såg vädjande på mig.

Jag tycker fortfarande att det kunde vänta till imorgon.

Nej! Aldrig i livet! Jag tänker inte bli jagad av något spöke mer." (128)

"Ruben är helt nöjd med att han kom på hur man skulle bryta ringens makt." (144)

"Jag vill inte ha den, tjöt jag förskräckt och kastade den ifrån mig."(141)

Vi hade tur. Det kom förbi en kille jag känner från stan, och inte nog med att han gav oss skjuts tillbaka, i morgon ska han bogsera hit bilen och se om han kan laga den.

Det var hyggligt, sa jag.

Det är bara för att han är kär i Maria som han kommer, retades Malin. Hon lät som vanligt igen och det var tur. Jag hade dåligt samvete ändå.

Jag tror inte att Sam är direkt kär i mig, sa Maria och försökte låta nonchalant, men han är rätt bra på att fixa bilar. (22)

(Malin) "Sam och Ruben är på ingående och det börjar bli dags för resterna av min berömda kaka, sa hon när hon stod tryggt på golvet igen." (sid. 52)

"Vad jag hade emot Ruben? Ingenting. Jag kände honom inte. Det var det faktum att Clara var försvunnen, som jag definitivt hade något emot.

Han har ett underligt namn, drog jag till med. Ruben. Det hörs att det är konstigt.

Men kom igen! Skulle My och Malin vara bättre? Han kanske inte gillar sitt namn mer än vad du gillar ditt.

Jag tycker grymt illa om namnet My. Det låter som en rödhårig internat elev." (52)

"Det syntes att Sam och Ruben var bröder. De hade samma frisyrier och bruna ögon och ingen av dem såg direkt illa ut. Jag kunde förstå att Maria var intresserad. Ruben var sig precis lik från skolan. Samma örhänge – en liten, liten blank sten – och en stickad tröja i olika gröna nyanser till slitna, svarta jeans[...]Ruben var rätt söt, faktiskt. En yngre kopia av sin bror. Men det värsta av allt. Han var ganska trevlig! Jag hade aldrig pratat med honom i skolan, men nu kom jag på mig själv flera gånger med att dra på munnen. Trots att jag inte hade lust att göra det. Jag ville inte gilla Ruben." (53)

(Maria) "Hon hade bytt från sina vanliga jeans till en vit blus och en lång svart kjol. Dessutom hade hon sminkat sig mer än vanligt och satt upp håret i en slarvig knut som säkert hade tagit en halvtimme att ordna till. Det var inte svårt att gissa varför hon lagt ned tid på sitt utseende." (54)

"Malin gjorde en grimas och drog i min råttfärgade hårfläta. För att liva upp min trista hårfärg lite hade jag färgat i några blå slingor. Blått är min favoritfärg. Nästan alla mina kläder är blå och ibland använder jag lite blå ögonskugga också, men bara ibland." (sid 14)

"Maria är klart sötast av oss systrar, så inte var det konstigt om den där Sam gillade henne. Malin och Maria är blonda båda två och Maria är som sagt dessutom väldigt söt. Det vet hon om. Hon går aldrig omkring med färgfläckar på sina arbetskläder som Malin gör. Maria ser prydlig ut även när hon jobbar. Jag är inte lik någon av mina systrar. De är ganska korta, men jag är lång och smal och har rakt, råttfärgat hår som hänger halvvägs ned på ryggen. Nästan alla jeans är för korta i benen och det är inte särskilt snyggt. Men jag måste ha jeans, för jag passar inte i kjol. Det bästa jag har är nog mina väldigt blå ögon, men det kommer man väl inte långt med." (22-23)

"Ja? Maria vände sig om. Hennes långa, ljusa hår hängde oborstat kring hennes ansikte."(sid 13)

Du My, sa Malin, och fäste upp sitt korta lockiga hår med hjälp av en hallonröd klämma, det är snällt av dig att du vill offra ditt lov och komma hit och hjälpa oss att få i ordning." (sid 14)

"Malin är den äldsta av mina två systrar. Hon är retsam men snäll, och även om jag inte skulle säga det högt så är hon min favoritsyster. Inte något ont om Maria, men hon är tjugigare." (13-12)

"Maria är min andra syster, hon är ett år yngre än Malin och åtta år äldre än vad jag är. Både Maria och Malin är konstnärliga av sig. Malin tecknar och Maria drejar. Alla skåp är fulla av hennes handgjorda prylar. Det är tekannor och muggar, sockerkaksformar och tårtdfat. Hon har försökt lära mig, men jag är inte så bra på att få lera att likna något." (sid 14)

Klaras vintersorg

"För visserligen är Lasse snäll, men jag tycker mamma och jag har det bra som vi har det."(11)

"Först bråkade mamma och pappa i flera veckor. Varenda natt vaknade jag av deras höga arga röster. Sen flyttade pappa och då kunde jag inte sova för att mamma låg och grät hela nätterna. Men det har gått så lång tid nu att jag faktiskt tycker att hon borde strunta i det där, precis som jag gör" (8)

Jag är helt övertygad om att du klarar av att skaffa Klara en häst alldeles själv. Men jag skulle bli glad om jag får vara med och hjälpa till lite i alla fall. Om det är okej för dig?

Jag håller andan. Ska mamma fortsätta fräsa som en ilsken katt och förstöra allting, eller inte? Hon ser ut att tveka. Sen fnissar hon.

Kan *du* köra traktor? Det hade jag ingen aning om.

Inte jag heller, säger pappa lättat. Det gick rätt bra ändå. Men backa runt huset vågar jag inte försöka mig på. Det vore synd om jag mejade ner gaveln på ett sånt här vackert hus.

Jag kan backa, säger Lasse och hoppar upp i traktorn.

Med van hand får han runt släpet och hur säkert som helst backar han hela vägen ner till stallet.

Han kan sina saker, den där, säger pappa bendrande.

Det är det första han någonsin sagt om Lasse. Tidigare har han låtsats som om Lasse inte finns, trots att han säkert misstänker att Lasse och mamma är mer än vänner. Eller kanske just därför." (173-174)

"Jag som bara har ridit i ett halvår och fortfarande är en ynkelig nybörjare som inte duger någonting till på hästryggen. Skötare brukar bara de som har hängt i stallet i evigheter bli. Näst efter att vara hästägare är hästskötare det finaste man kan vara i ett stall." (9)

"Min mamma har många fel. Som att hon själv hatar att städa, men ändå jämt tjarar på mig för att jag ska göra det. Eller att hon ofta sitter uppe sent på nätterna och skriver. Sen är hon sur hela nästa dag, precis som om det är mitt fel att hon är trött. Dessutom slutar hon aldrig att reta sig på min pappa och hans nya fru Elisabeth. Det spelar ingen roll vad de hittar på, det är ändå själviskt,

oansvarigt, enfaldigt eller möjligtvis dumt. Men hon är i alla fall inte den sortens mamma som tycker att hästar är läskiga djur som bör undvikas”(s. 6 och 7)

”När hon var ung tävlade hon till och med. Men efter att jag föddes red hon bara någon gång då och då.

Jag hade fullt upp med att vara en perfekt fru, säger hon med den där knastertorra rösten som hon bara har när hon tänker på min pappa.” (7)

”Mamma är ett under av förståelse de första dagarna[...]

Sorg måste få ta tid, säger hon flera gånger och smeker mig öm över håret.” (106)

”Det är som i en film där hjälten och hjältinnan älskar varandra men ändå tvingas skiljas åt.” (105)

”Det finns ingen kraft kvar i min kropp. Den är alldeles slapp och orkeslös. Allting känns meningslöst. Nu har jag ingenting att längta efter. I skolan finns det bara Anna som inte bryr sig om mig längre och till stallet tänker jag aldrig åka igen. Det finns ingen anledning att vara där när Sigge är borta.” (106)

”Jag saknar honom hundratusen gånger mer än jag saknar Anna.”

”Nej, jag vill lära mig rida bra, riktigt bra” (11)

”- Han hetsar verkligen upp sig, säger hon bekymrat. Tror du att du klarar av honom? Jag nickar tvärsäkert, trots att jag inte känner mig ett dugg säker.” (13)

”Jag vill inte erkänna det men jag är faktiskt rädd. Jätterädd. Kallsvetten klibbar på ryggen när jag tänker på ridning.” (98)

”Du är modig som vågar dig upp på hästryggen igen efter det där otäcka fallet”(99)

”Medan Lisa och jag målar, snickrar han nya dörrar till boxarna. Mamma springer mest i vägen och talar om för oss andra vad vi ska göra” (166)

”Lisa ser däremot inte ett dugg mesig ut. Hon är lång och smal i tights, svarta jeans och en åtsmitande svart tröja. Håret är blanksvart och midjelångt, ögonen mörka med mascarasvarta fransar. Hon är snygg, riktigt vacker och inte bara söt. I vanliga fall är jag rätt nöjd med mitt eget

utseende, helt vanligt blond och blåögd med halvlångt hår som är lockigt ibland och bara trassligt för det mesta. Men i jämförelse med Lisa känner jag mig bara ful och fel och väldigt barnslig." (28)

Fem befriar flygarna

"Toby räckte fram en prydlig räkning till Julian, som genast betalade. Toby kvitterade räkningen och lämnade tillbaka den." (38)

"Vi kan inte ta emot så här mycket utan att betala för det, men jag vet hurdana mammor kan vara – de tycker inte om att få pengar som tack för att de är snälla." (38)

"Låter bra, sa Julian. Fast först måste vi röja upp här. De andra tyckte också det var en bra idé. Anne och George tog muggarna med sig till källan för att skölja av dem [...] När de röjt upp efter lunchen vilade de sig en stund." (51)

"Jag tycker vi går och tvättar oss i källan, sa Anne och rullade ut ur sovsäcken. George och jag kan laga frukost" (37)

"De gjorde upp eld i lä av den stora slånbärsbusken. Och kokade ägg i kastrullen." (37)

Ska ni kvarta nu, tjejer? Julian och jag tänkte inte gå och lägga oss, för då kanske vi somnar. Vi måste gå härifrån senast halv elva, annars hinner vi i inte till eken till elva.

Jag tycker i alla fall att ni ska ta med er Tim, sa George. Jag gillar inte den där Fjärilsgården. Och inte häxan och gubben med glasögonen, som påstod att han var Brent. Och inte gummans son, som vi aldrig har sett.

Var inte larvig, sa Julian. Vi är tillbaka före midnatt. Tim skäller säkert när vi kommer, så ni vet att vi är tillbaka.

Anne och George ville inte gå och lägga sig så länge grabbarna var kvar. Allihop satte sig och pratade medan solen sjönk bakom horisonten. Det hade klarnat upp igen och det fanns inte ett moln på himlen. Det var knappt så de kunde tro att regnet hade vräkt ner och stormen hade tjutit natten innan.

Nej, nu är det dags, sa Julian och tittade på klockan. Tim, vakta George och Anne! (97)

Vet ni vad jag tycker att vi ska göra, sa George plötsligt. Kan vi inte smyga ner till fjärilsgården ikväll när det är mörkt och se efter om den där falska Brent är där? Och den riktiga, som vi aldrig sett – och grenberg?

Jo det är en idé, sa Julian fundersamt. Dick och jag kan gå. Jag tycker inte du och Anne ska följa med.

Jag vill med, sa Toby.

Ja, det är klart, sa Julian. Men vi måste vara hemskt försiktiga. Det är något skumt med Fjärilsgården, så det är säkrast att vi inte blir sedda. Jag har inte lust att bli kvar där.

Ta med er Tim, sa George.

Nej, han kanske skäller. Vi klarar oss. Vi har varit med om så många äventyr, så vi vet hur det går till, sa Dick. Det ska bli riktigt spännande!" (94)

Nu känns det bättre när vi har bestämt oss för vad vi ska göra, sa Dick" (95)

Tror du din kusin har lust att visa oss flygfältet någon dag? Frågade Julian. Tjejerna kanske inte bryr sig om det, men Dick och jag har lust att se det.

Jag vill visst se det, sa George.

Äsch, du är ju tjej, sa Toby. Tjejer fattar ingenting om flygplan och båtar och bilar. Inte spindlar heller för resten. (97)

"Medan Anne och George var borta i skafferiet passade han på att sätta fast spindeln i slånärssnåret med en tunn nylåntråd. Dick flinade.

Vänta bara tills Anne får syn på den här, sa han. George säger alltid att hon inte är rädd för spindlar, men den här ser verkligen ruskig ut.

Anne märkte ingenting förrän hon började med jordgubbarna och grädden, som de fått av Tobys mamma. Då plötsligt upptäckte hon spindeln som vajade sakta i vinden rakt över huvudet på George.

Ii, skrek hon. Ooo! Akta dig! Det hänger en jättespindel över huvudet på dig, George!

Va, är George rädd för spindlar? Frågade Toby genast. Typiskt tjejer!.

George blängde på honom.

Jag är inte ett dugg rädd för spindlar, sa hon kallt.

Det var tur, sa Toby.

George! Rör dig inte! Skrek Anne.

Hon var nära att välta ut jordgubbarna, så rädd var hon. Den är nästan nere i huvudet på dig[...].George kunde inte låta bli att titta upp. Men när hon fick syn på den stora otäcka spindeln som hängde precis ovanför henne, flög hon upp med en faslig fart[...]

Va! Är den tam? Utbrast Anne.

Javisst, sa Toby och stoppade försiktigt ner den i fickan.

.George var eldröd i ansiktet." (50)

"Fru Jansson såg verkligen ut som en häxa. Och hon lät som en häxa också. Tim uppförde sig hemskt konstigt. Han tystnade och stack svansen mellan benen. Sen tryckte han sig tätt intill George. Hon blev väldigt överraskad.

Försöker hon förtrolla Tim? sa Dick med ett skratt.

Men det blev för mycket för Anne och George. George tog Tim i halsbandet och sprang därifrån med Anne hack i häl. Julian och Dick skrattade." (47)

"Det är Julian, Dick och Anne. Och så George, deras kusin och deras hund Tim[...] Han nickade åt de fyra kusinerna. Tre pojkar och en flicka, konstaterade han. Ni ser ju trevliga ut. Ni är nog inte såna som skräpar ner i naturen och gör upp eldar.

Aldrig, sa George som var förtjust över att han trodde att hon var en pojke. Det fanns ingenting hon gillade mer!"(40)

Meningar ur pojkars böcker

Bli ihop

"Du kanske ska byta taktik? Försök att prata med Ellen istället för att spela ball. Förstår du vad jag menar? Du måste vara dig själv!" (43)

För att få Leo att kräkas säger Kalle äckliga saker om maten de ska äta. Två pojkar vid samma bord "fnissade förtjust", "vred sig av skratt" medan flickorna(Ellen och en annan) vid samma bord "tittade på varandra men sa inget", "höjde ögonbrynen och grimaserade till varandra men sa inget". När Leo sen väl springer ut för att han mår illa blir tjejerna sura och springer ut och tröstar honom. (11)

"Kalle och Kalles mamma pratade och pratade. Tandläkaren hade sagt att tanden skulle växa fast igen och Ellens pappa förstod att det var en olycka. Nu kändes allting mycket bättre.

Kalle, ska vi göra varm choklad?"(19)

"Han svor ohörbart och fick nästan panik när han insåg vilken tröja han bar."(3)

"Kalle log fånigt och rodnande."(4)

"Tror du jag är nån jäkla tjejtjusare?" (6)

"Kalle kunde inte koncentrera sig på att multiplicera. Han hade en klump i bröstet och det sved i ögonen. Är du ledsen? Ellen la sin hand på hans axel. Allergisk, sa Kalle och ryckte till. På kvällen kunde Kalle inte sova. Han tänkte på Ellen." (6)

"...nu skulle Ellen få se att Leo var en riktig mes..." (8)

"Första snöbollen träffade Leo i nacken, alla skrattade, utom Leo. Eftersom Kalle gick på handboll kunde han både kasta hårt och sikta bra." (13)

"Såg Ellen att han kastade hårdast och siktade bäst?" (14)

"Han vände sig för att se vem som kastat... Ellen!" (15)

Kalle mular henne tillbaka och brottar ner henne. Ellen "skriker av skräckblandad förtjusning", "skrattar" skriker "Lägg av" men skrattar ändå.

Kalle sparkar snö med sten – Ellen skadar tand. "Ellen grät stilla" (18)

"Leo var den ende killen på dansgolvet. Han var jätteduktig för han gick på breakdance." (27)

För att imponera ska Kalle dricka så många läsk som möjligt vilket leder till att han får ont i magen.

Kalle måste spy och gör det i hela hallen. (30)

"Kalle hade gått på simhopp i tre år. Han var klubbmästare i sin åldersklass. Idag skulle han visa klassen hur man dök från tian." (34)

"Han var ganska sammanbiten, inte direkt nervös utan mer koncentrerad. Han hoppade från tian varje vecka på träningen och det var absolut inget problem, men det kändes lite pirrigt att alla i klassen skulle titta." (34)

"Alla skrattar då Kalle glömt badbyxorna." (38)

"Kalle vek sig som en fällkniv och höll en hand fram och en bak. Sen staplade han fram till kanten och hoppade." (38)

"Hemma slängde han sig på sängen och bara grät. Jag ger upp, tänkte han, jag ger upp." (40)

"Kalle drog fingrarna genom sin blonda kalufs." (3)

"En gammal, urtvättad t-shirt med blekt reklamtryck. Byxorna var både nya och snygga, men han hade en ketchupfläck på ena knät. De dyra gymmaskorna hade han sparkat av sig i korridoren. Strumporna lämnade våta avtryck på klassrumsgolvet." (3-4)

"Kalle packade upp sin badrock. Den var vit med gröna revärer. På ryggen stod det Söders SK och på bröstet satt klubbmärket." (36)

"Allt var nya tjejens fel. Hon var så söt!"(3)

"På hennes bruna hår, på hennes glada skratt och på hur pirrigt det kändes när hon satt sig bredvid honom." (7)

"Hon skrattade, hennes vita tänder blänkte, hennes ögon glittrade." (15)

"Hon var sötare än någonsin." (23)

"Hennes hår luktade gott." (29)

Trollkarlens ring

"Stiliga herrar och vackra damer sitter vid ett bankettbord dukat med fat av silver och guld" (9)

"Aldrig förr har du sett en sådan stilig adelsman och en sådan förtjusande kvinna, och båda ler vänligt mot dig när du kommer in. Sedan gör den mörkögde drottningen en välkomnande gest, medan den ljushåriga kungen tankfullt stryker sig över skägget." (10)

"Han påstod att vi var lyckliga bara för att vi var vackra, och krävde att vi skulle dela med oss av vår skönhet också. Vi försökte förklara att vi var vackra eftersom vi var lyckliga, inte tvärtom" (11)
Blir förvandlade av trollkarl pga att det är vackra. Alla utom gammal gumma, hon var ju redan ful.

"med uppbudandet av all din styrka, lyckas du dra in honom i buren!" "Genom att snabbt rulla åt sidan, lyckas du undkomma just som lejonet slår till." (106)

"Utan att bry dig om hans skrik, vrider du och bänder i ringen tills den går av och nycklarna flyger åt alla håll."

"Hurra för barden Robin! Ropar de. För han har besekrat Mevars ring!" (107)

"Du skyndar dig fram genom snårskogen, i hopp om att hitta Mevars gömställe innan det händer prinsessan Jian något. (92)

"Smyger dig tyst framåt och spanar."

"Högst upp på högen sitter den vackra prinsessan med uppdragna knän och se olycklig ut. Runt handleden har hon en tung kedja som är fäst vid en järnring i grottväggen." (92)

"Längst in i grottan tronar trollkarlen Mevar, och han betraktar kyligt scenen framför sig."

"Du stirrar skräckslaget på honom. " (92)

"Hon skakar på huvudet och vägrar äta. – Man sitter fortfarande och trånar efter sin lilla bard, va? Säger jätten." (93)

"De andra flabbar och slår sig på knäna." (93)

"Prinsessan kan laga mat åt oss och sopa." (93)

Svartalfens guldring! Säger Jian. Den tillhör den gamla gumman – häxan av Wendelmere. Skynda dig att ta ifrån honom den!

Du drar av ringen från den omtöcknade svartalfens finger och ger den till prinsessan..... Du släpar dockan till elden. (95)

"Han är vaken! Nu kommer han säkert att kasta sig över prinsessan Jian. Du tvekar inte längre. Med ett vrål störtar du fram ut från nyponbuskarna och drämmer knölpåken i skallen på den som står närmast – svartalfen!.... Snart ligger rövorna i en hög på marken, håller för öronen och jämrar sig. Du letar efter prinsessan. Hon är längst in i grottan – och Mevar har händerna runt hennes strupe!"

Stopp, Mevar! skriker du och rusar in med knölpåken i högsta hugg.

Ingen fara, Robin, säger hon och skrattar. Jag tänkte släpa fram honom till elden. Ser du inte? Mevar är en docka!" (94)

"Det är bara jag kvar, min pojke, säger hon. Jag var alldeles för ful för att Mevar skulle vilja förvandla mig. (12)

Kurt och fisken

"Kurts chef heter Gunnar. Gunnar har en jätteljus röst. Nästan lika ljus som på en tant, men han är en väldigt reko kille." (11)

"Helena räknar alla som är där, och kommer fram till att det nästan är hundra människor. Kurt skär loss ett ganska stort stycke av fisken och kokar det och bjuder alla som är där."(59)

...”svarar Kurt att Helena bara är elva år och att hon måste gå i skolan länge än och att om hon någon gång får lust att gifta sig så väljer hon själv vilken man hon vill ha. En du får trettio vattenbufflar för henne, säger Kahn. Så många? Säger Kurt. Vi behöver inga vattenbufflar, säger Anne-Lise.” (84)

”Anne-Lise blir tvungen att öppna resväskorna och leta fram vinterkläder.” (64)

”Anne-Lise säger att det är viktigt att äta tillräckligt med mat när det är kallt. Vi måste ha lite fett på kroppen så att inte kylan kommer in, säger hon. (69)

”är arg på Bud och säger att han som är så liten inte får lov att gå ensam i stora städer” och att ”Bud inte får lov att kissa på bilar”. (50-51)

”Vi kanske aldrig får se honom mer, säger Anne-Lise. Men Kurt är säker på att Bud kommer tillbaka när han blir hungrig.” (50)

”Hör på, säger Kurt, om jag bygger en toa i ditt plan, tar du med oss till Indien då?” (76)

”Lill-Kurt spelar fotboll med några pojkar i hans egen ålder. Han förstår inte vad de säger, men han lär sig snabbt vad läsk heter på portugisiska. Och Helena dansar med en pojke som heter Ricardo och som tycker att Helena är en väldigt söt flicka. Helena blir generad när han säger så, och hon springer bort och småäter lite fisk. Men sedan måste hon tillbaka och dansa lite mer, för hon tycker att Ricardo också är gullig” (62)

”Magra Helena sitter och solar sig. Och Bud står på truckens tak och vinkar till båtarna som kör förbi” (43)

”Han har en egen truck. Den är gul och kan lyfta flera tusen kilo medan Kurt bara sitter och visslar.”(10)

”och så har han en fru som är jättetrevlig och söt och arkitekt. Anne-Lise ritat små och stora hus och ser till att byggmästaren bygger dem rätt. När husen är klara brukar Kurt komma och titta på dem och säga att Anne-Lise är duktig på att rita hus(17)”.

” Magra Helena är också orolig för sin lillebror. Hon sitter framför kokplattan och tröstäter fisk hela dagen. Helena är inte så mager längre. Hon är fortfarande smal, men inte mager.”(50)

"Helena har blivit tjock av all fiskätning. De har börjat kalla henne tjocka Helena, och det tycker Helena om. Hon gillade aldrig att vara mager. Det är bra att man kan förändras, tycker hon" (88)

"Anne-Lise sitter i trucken och gapar och kan inte förstå hur det är möjligt att bygga så stora hus. Kan du rita såna hus mamma? Frågar Bud. Nej, säger Anne-Lise och skakar sorgset på huvudet. När Anne-lise gick på arkitekt högskolan lärde hon sig ingenting om så stora hus. Bara om små. Kurt tröstar henne och säger att det ofta är lika bra med små hus som med stora." (45-47)

"Anne-Lise sitter i trucken och gapar och kan inte förstå hur det är möjligt att bygga så stora hus. Kan du rita såna hus mamma? Frågar Bud. Nej, säger Anne-Lise och skakar sorgset på huvudet. När Anne-lise gick på arkitekt högskolan lärde hon sig ingenting om så stora hus. Bara om små. Kurt tröstar henne och säger att det ofta är lika bra med små hus som med stora." (45-47)

"När hon föddes var hon så mager att barnmorskan var tvungen att ringa hem till sin familj och berätta om det. Eftersom hon är så mager kallar de henne ofta för magra Helena. "Fisken är jättegod. Och magra Helena tar om två gånger och det har aldrig hänt förut. Hon som är så mager brukar nästan inte äta någonting." (36)

"Är så lik Kurt att han fick heta lillkurt. Men han dricker så ofantliga mängder läsk, så det blev Läsk-kurt."

"Jaha, god morgon på er igen då gubbar, säger Gunnar med sin ljusa röst. God morgon själv, säger *alla gubbarna*." (s.11 min kursivering)

"Kurt kör ner trucken till havet. De knuffar fisken i vattnet och sätter fast trucken på toppen av den. Lill-Kurt springer bort till en affär på stranden och köper lite läsk. Sedan seglar de iväg. Vinden för dem rak mot Amerika, och det är jättefint väder hela tiden. Magra Helena sitter och solar sig. Och Bud står på truckens tak och vinkar till båtarna som kör förbi" (43)

"Vi kanske aldrig får se honom mer, säger Anne-Lise. Men Kurt är säker på att Bud kommer tillbaka när han blir hungrig. Magra Helena är också orolig för sin lillebror. Hon sitter framför kokplattan och tröstäter fisk hela dagen. Helena är inte så mager längre. Hon är fortfarande smal, men inte mager."(50)

"Kurt och Anne-Lise dansar också, och Kurt säger att han är kär i Anne-Lise fast det var så länge sen de träffade varandra. Lill-Kurt spelar fotboll med några pojkar i hans egen ålder. Han förstår inte vad de säger, men han lär sig snabbt vad läsk heter på portugisiska. Och Helena dansar med en pojke som heter Ricardo och som tycker att Helena är en väldigt söt flicka. Helena blir generad när han säger så, och hon springer bort och småäter lite fisk. Men sedan måste hon tillbaka och dansa lite mer, för hon tycker att Ricardo också är gullig" (62)

"Anne-Lise blir tvungen att öppna resväskorna och leta fram vinterkläder." (64)

"Anne-Lise säger att det är viktigt att äta tillräckligt med mat när det är kallt. Vi måste ha lite fett på kroppen så att inte kylan kommer in, säger hon. Därför äter de fiskmiddag två gånger om dagen, ibland en gång till om det faller sig så. Helena börjar bli tjock nu. Hon har fått en dubbelhaka, men hon är minst lika söt som förut och dessutom väldigt nöjd och glad."(69)

"Nu börjar de tröttna på Antarktis. De är griniga allihop och sitter och smågrälar i trucken. Jag tycker du är dum, säger Lill-Kurt till Helena. Jag tycker du är dum du med, säger Helena till Lill-Kurt. Jag tycker alla är dumma, säger Bud. Det tycker jag med, säger Kurt. Vad barnsliga ni är, säger Anne-Lise. Jag tycker det är du som är barnslig, säger Kurt." (73)

..."svarar Kurt att Helena bara är elva år och att hon måste gå i skolan länge än och att om hon någon gång får lust att gifta sig så väljer hon själv vilken man hon vill ha. En du får trettio vattenbufflar för henne, säger Kahn. Så många? Säger Kurt. Vi behöver inga vattenbufflar, säger Anne-Lise."

"Helena har blivit tjock av all fiskätning. De har börjat kalla henne tjocka Helena, och det tycker Helena om. Hon gillade aldrig att vara mager. Det är bra att man kan förändras, tycker hon." (88)